

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК
ОРТАЛЫҒЫ**

**«Қазақстан Республикасының қазіргі әлеуметтік-
экономикалық жағдайында қосымша білім беру»
Әдістемелік нұсқаулар**

Астана, 2013

Қазақстан Республикасының қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайында қосымша білім беру (әдістемелік нұсқаулар) – «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК, Астана, 2013 жыл, - 160 бет.

Құрастырған: Короткова И.Г. – ғылыми-техникалық және экология-туризм бөлімінің әдіскері

Әдістемелік нұсқауда Қазақстан Республикасының қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайында балаларға қосымша білім беруді дамытудың тұжырымдамалық негіздері және инновациялық жолдары қарастырылған.

Ұсынылған материал қосымша білім беру ұйымдарының жетекшілеріне, әдіскерлеріне және педагогтарына арналған.

*Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығының
әдістемелік кеңесінде қаралып, баспаға ұсынылған
(хаттама №1, 19.03.2013ж.)*

© Республикалық қосымша білім беру
оқу-әдістемелік орталығы, 2013

Мазмұны

1. Кіріспе
2. Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беру жүйесінің қазіргі жай-күйі
3. Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының желісі және контингенті
4. Халықаралық тәжірибе
5. Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беруді дамытудың тұжырымдамалық негіздері
 - 5.1. Қосымша білім берудің мақсаты мен міндеттері
 - 5.2. Негізгі идеялар мен ережелер
 - 5.3. Қосымша білім беруді дамытудың әдістемелік негіздері
 - 5.4. Қосымша білім беру жүйесінің басымдылықтары
 - 5.5. Жалпы білім беретін мектептердегі қосымша білім беру қызметтері
6. Қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайының талаптарына сәйкес балаларға қосымша білім беру жүйесін жаңарту жолдары
7. Қосымша білім беру жүйесін дамытудың инновациялық жолдары
 - 7.1. Ресурстық орталық – эстетикалық бағыттағы балаларға арналған қосымша білім беру ұйымының қазіргі тиімді нысаны (Қарағанды қаласы №2 өнер мектебінің базасындағы Қосымша білім беру ресурстық орталығы)
 - 7.2. Негізгі және қосымша білімді интеграциялау негізінде біртұтас білім кеңістігін қалыптастыру (Павлодар қаласы Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы)
 - 7.3. Астана қаласы Оқушылар сарайының базасындағы педагогикалық тәжірибелік-эксперименттік алаң
 - 7.4. Қосымша білім беру ұйымдарында туристік-өлкетану және экологиялық қызметті дамытудың жаңа түрлері мен әдістері (Батыс Қазақстан облыстық балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы)
 - 7.5. Қосымша білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие жүйесінің басымдылығы – білім алушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру (Семей қаласы Облыстық балалар биологиялық орталығы)
 - 7.6. Білім алушылардың ғылыми-зерттеу қызметіндегі құзіреттілік тәсілдер (ҚР БҒМ Ғылым комитетінің «Ұлттық биотехнология орталығының» қатысуымен «Nextbio» үйірмесі)

7.7. Техникалық шығармашылық саласындағы балаларға қосымша білім беру ресурстық орталығы (Ақтөбе қалалық техникалық шығармашылық орталығы)

8. Қорытынды

9. Әдебиеттер тізімі

10. Қосымша

1. Кіріспе

Білім беру Қазақстан Республикасының экономикалық дамуының маңызды басымдылықтарының бірі ретінде танылды. Білім берудің заманауи жүйесі тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің болашақтық және өзекті сұраныстарын орындауды қамтамасыз етуі, материалды, рухани, кәсіби, құқықтық және экологиялық мәдениеттің жоғарғы деңгейін қалыптастырудың нәтижелілігі мен тиімділігін арттыруы қажет.

Қазақстан Республикасының президенті Н.Ә. Назарбаев білім беру, атап айтқанда қосымша білім беру жүйесінің қоғам мен экономика дамуының сұраныстарына сәйкес, оның әлемдік білімділік кеңістігіндегі интеграциясының индустриалды-инновациялық жаңашалануын жобалайтын әлемнің бәсекеге қабілетті 50 елінің қатарына кіру туралы мақсат қойған болатын.

Дамудың инновациялық үлгісін таңдау, ғылымды қажетсінетін технологияларды құру және енгізу, елдің әлеуметтік-экономикалық дамуындағы білім мен ақпараттың үдемелі рөлі жоғары білікті мамандарға жаппай сұраныс туғызуда. Бұл білім берудің, ғылымның және өндірістің интеграциясының жаңа формаларын талап етеді.

Білім беру жүйесін жаңашаландыру экономикалық дамуға, азаматтардың, тұтас елдің әл-ауқатының жақсаруына қажетті өркениет жетістіктерін қолдану арқылы кәсіби, құқықтық, рухани мәдениеттің жоғарғы деңгейімен сипатталатын қарқынды даму үстіндегі қоғамның қалыптасуына бағытталған үздіксіз білім беретін үдерісте жүзеге асырылуы тиіс.

Халықаралық тәжірибе адам капиталындағы, атап айтқанда, білім берудегі инвестициялардың экономика мен қоғамға тиесілі елеулі қайтарымдарға ықпал ететіндігін, өзгермелі әлемге жылдам бейімделе алатын техникалық прогрессивті, өндірістік жұмыс күшін құруға аса қажет екендігін растайды. Халықтың қабілеттілігі, дағды икемділіктері және біліміне қаражат жұмсайтындар болашақтағы табысты экономистер бола алады. Білім беруді әлеуметтік қажеттіліктерге кететін шығындар ретінде емес, экономикалық инвестициялар ретінде түсінуіміз қажет.

Сондықтан, бүгінгі күні жаңа ұлттық көрініс ұсынылуда: 2020 жылға қарай Қазақстан – зиялы ел, салауатты экономика және жоғары білікті жұмыс күші. Білім беруді дамыту елдің болашақ экономикалық, саясаттық және әлеуметтік мәдени гүлденуінің сүйенетін тұғырнамасына айналуы тиіс.

Балаларға қосымша білім беру – балаларға білім берудің сапасына жауапкершілікпен қарау сияқты мемлекеттік талаптарға, ортақ заңдарға, заңдылықтарға бағынатын Қазақстан Республикасының білім беру

жүйесінің құрамдас бөлігі. Заманауи қосымша білім беру білім алушылардың, қоғамның, мемлекеттің қажеттіліктерін жан-жақты қанағаттандыру мақсатында жүзеге асырылатын қосымша білім беру қызметтері мен қосымша білім беру бағдарламаларының жүйесі ретінде қарастырылады.

Балаларға қосымша білім беру бала тұлғалығын, оның шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру мен дамытуға, оның интеллектуалдық, адамгершілік және физикалық жетілуі, қоғам өміріне бейімделуі, бос уақытын тиімді ұйымдастыруы, кәсіби бағдарлануындағы индивидуалды қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған. Бүгінде Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасымен, Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарымен (2012 жылғы 25 маусымдағы ҚРҰҚ) балалар мен жастардың тұлғалық, әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтауы, қызығушылықтары, қабілеттіліктері және бейімділіктерін дамытуды анықтау факторларының бірі ретінде қосымша білім берудің маңызды рөлі атап айтылған.

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың: «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыруы: Жалпыға бірдей еңбек қоғамына жиырма қадам» мақаласында білім алушылардың тұлғалық жетістігін акмеологиялық негізде жасаушы, туған өлкені зерттеу арқылы отансүйгіштікті қалыптастыру ретінде ескерілетін білім беру жүйесін жаңашаландырудың қажеттілігі нақты көрсетіледі.

2012 жылғы 14 желтоқсандағы Елбасының «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жөніндегі Жалпыұлттық іс-шаралар жоспарында білім берудің, оның ішінде қосымша білім берудің барлық деңгейдегі бағдарламаларының мазмұнын жаңарту қарастырылған.

Қазақстанның білім беру саясаты білім беру саласындағы жалпыұлттық мүдделерді қамтып көрсете отырып, балаларға қосымша білім берудегі елеулі өзгерістердің қажеттілігін шарттастыратын әлемдік дамудың ортақ тенденцияларын ескереді:

білімнің кеңінен ұдайы толықтырылуына, өздігінен білім алуға деген уәждемелерді дамытуға ықпал ететін ортаны құруға қажетті жағдай жасауды қамтамасыз етуге шақыратын, балалардың бос уақыты мен жұмыспен қамтылуын мазмұнды ұйымдастыру, олардың қоғам өміріне бейімделуін, кәсіби және тұлғалық өзін-өзі анықтауын, өзін-өзі жүзеге

асыруын және өзін-өзі тәрбиелеуін әлеуметтік пайдалы қызметке енгізу, балаларға қосымша білім беру жүйесін жетілдіру;

нарықтық экономика жағдайындағы жастардың бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуге қажетті сапалы әрі қолжетімді біліммен қамтамасыз ету мақсатында мекемеаралық қызметтестікті дамыту;

білім берудің әр түрлі деңгейлері мен балаларға қосымша білім берудің тығыз қарым-қатынаста әрекет жасауының білімділік кеңістігін сақтауға жағдай жасау;

құқықтық-нормативтік базаның жетілдірілуі, оны қазақстандық заңнамалардағы өзгерістерге сәйкес келтіру;

ақпараттық технологияларды, инновациялық қызметті дамытуға бағытталған жаңа ұрпақтың білім беру бағдарламаларын әзірлеу;

кадрлық құрамды күшейту және сақтау, заманауи талаптарды есепке ала отырып, олардың кәсіби деңгейін арттыру, материалды-техникалық базаны, қосымша білім беру ұйымдарын ресурстық қамтамасыз етуді нығайту,

Балаларға қосымша білім беру жүйесін дамытуды анықтайтын ұстанымдар:

салааралық сипат (өзгешелік), балаларға қосымша білім мен тәрбие беру саласындағы бірыңғай саясат жүргізуге мүмкіндік беретін жастар саясаты, спорт, мәдениет, білім беруді басқару органдары, балаларға қосымша білім беру ұйымдарын қоса есептегенде әр түрлі атқарушы билік органдарының басқаруына тиесілі білім мен тәрбие беру жүйесінің барлық субъектілерге бағыттылығы,

бәсекеге қабілеттілік – қызметтің қажетті өнімін жасауға және көмек көрсету қажеттілігіне бағдарланған, қызметтің ұтымды ауысымына, серпінді және құрылымдық өзгерістерге икемді болатын білім беру ұйымдарының, жүйелерінің қалыптасуы;

ізгілендіру – тұлғалық бірегейлік, балалықтың өзіндік құндылығын қадірлеу сияқты баланың шығармашылық, интеллектуалдық әлеуетін дамытуға барынша қолайлы жағдай жасау;

ашықтық – әрбір баланың рухани, интеллектуалдық және физикалық дамуына, оның шығармашылық және білімділік қажеттіліктерін қанағаттандыруға барынша оңтайлы жағдай жасауға қоғамдық ұйымдардың, бизнес-құрылымдардың, отбасылардың, өзге де әлеуметтік институттардың қатысуы.

Балаларға қосымша білім беру – бұл адамның танымдық пен шығармашылықтағы тұрақты қажеттіліктеріне ие болуына, өзін барынша жүзеге асыруға, пәндік, әлеуметтік, кәсіби, тұлғалық өзін анықтауына мүмкіндік беретін негізгі білім берудің шеңберінен тыс дәлелді білім беру.

Балаларға қосымша білім берудің ерекше белгілері:
баланың әр түрлі қажеттіліктері, бейінділіктері және қызығушылықтарын қанағаттандыратын қызмет түрлерінің әралуандылығы;

тұлғаның танымдыққа және шығармашылыққа, өзін жүзеге асыруы мен өзін анықтауына деген уәждемелерін дамытуға ықпал ететін білімділік үдерісінің тұлғалық-қызметтік сипаты;

балаға тұлғалық-бағдарлық ықпал ету, әрқайсысына «табыс жағдайын» жасау;

тұлғаның өзін-өзі анықтауы, өзін-өзі тануы, өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасау;

баланың байқап көруі мен таңдау жасаудағы қателесу құқығын мойындау, өзін-өзі анықтаудағы мүмкіндіктерін қайта қарауға құқығы;

Баланың таңдау жасаған қосымша білім беру бағдарламасы (қызмет түрі, білім саласы) оның тұлғалық құндылықтарына қысым жасамастан, өз жеке даму сатысын көруге және осы дамуды ынталандыруға көмектесетін оның алға жылжуының нәтижелілігін анықтаудың осындай құралдарын пайдалану.

Балаларға қосымша білім беру заң бойынша заманауи қазақстандық қоғамда қалыптасқан білім кеңістігінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Ол әлеуметтік тұрғыда талап етіледі, білім беру сияқты қоғам мен мемлекет тарапынан үздіксіз көңіл бөлу мен қолдау көрсетуді талап етеді, өзіне тәрбие, оқыту және баланың тұлғалық дамуымен шектеулі түрде үйлескен.

Балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі білімділік үдерісі ақпараттық, оқыту, тәрбие беру, дамытушы, әлеуметтендіруші, релаксациялық қызметтерді қамтамасыз ете отырып, дамытушы білім берудің парадигмасында құрылады.

Балаларға қосымша білім берудің отандық жүйесі білім алушылардың ғылыми-техникалық, көркем-эстетикалық, экология-биологиялық, туристік-өлкетанулық, әскери-патриоттық, әлеуметтік-педагогикалық білім беру қызметі саласындағы шығармашылық қабілеттіліктерін дамыту бойынша бірегей әлеуметтік-педагогикалық мүмкіндіктерге иелік етеді.

2. Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беру жүйесінің қазіргі жай-күйі

Қазіргі кезде Қазақстанда балаларға қосымша білім беру түрлі үлгідегі қосымша білім беру ұйымдарында іске асырылуда: балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық орталықтары, үйлері, сарайлары; станциялар (жас натуралистер, жас техниктер, жас натуралистер); балалар мектебі (музыкалық, көркемөнер, өнер, спорт); аула клубтары (білім беру ұйымдарының жанында); барлық үлгідегі балаларды сауықтыру ұйымдары (қала сыртында, тәулік бойы қызмет ететін, санаториялық, бейіндік және дебаттық, спорттық және палаталық, мектеп жанындағы).

Қазақстанда қосымша білім беру жүйесінде қамтылған 6-18 жастағы балалардың саны еліміздегі мектеп оқушыларының жалпы санының 21,6% құрайды.

Балаларға қосымша білім берудің мазмұны түрлі бағыттағы білім беру бағдарламаларында көрініс тапқан: көркем-эстетикалық, экология-биологиялық, ғылыми-техникалық, туристік-өлкетану, әскери-патриоттық, әлеуметтік-педагогикалық, оқу-сауықтыру.

Қазақстанның егемендігі мен тәуелсіздігін алғалы балаларға қосымша білім беру жүйесінің дамуында елеулі өзгерістер болды, жағымды тенденцияның қатары байқалды:

- балаларға қосымша білім беру ұйымдарының саны артты;
- қосымша білім беру ұйымдарына баратын бала санының еліміздегі мектеп оқушыларының жалпы санына қатынасы өзгерді;
- қосымша білім беру ұйымдарындағы жаздық демалысқа қамтылатын бала саны өсті;
- қосымша білім беру саласында қызмет ететін педагогтардың саны артты;
- қосымша білім беру ұйымдарының педагог кадрларының біліктілік деңгейі көтерілді;
- қосымша білім беру ұйымдарын бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз ету және қолдау көрсету деңгейі көтерілді;
- қосымша білім беру мазмұны авторлық, вариативтік, тәжірибелік-бағдарлық бағдарламалардың құрылу есебінен байыды, сондай-ақ қосымша білім беру ұйымдарында жұмысты ұйымдастыру формалары жаңарды; дарынды балаларды анықтауға, дамытуға, жеке даму траекториясын құруға мүмкіндік туғызатын тұлғалық-бағдарлы оқытуды ұйымдастырудың құнды тәжірибесі жинақталды; қосымша білім берудің жаңа бағыттағы қызметі,

қосымша білім беру ұйымдарының өзара ықпалдастығының жаңа формасы белгіленді;

- балаларға қосымша білім беру ұйымдары қызметінің нәтижесі «ерекше даму кеңістігі» түрінде, көпшілігі тәрбиеленушілердің жеке жетістіктерінде, олардың түрлі жастағы және көп кәсіби әрекеттерде байқалды;
- қазақстандық қатысушылар Болгария, Греция, Испанияда өткен белгілі конкурстар мен фестивальдарда жеңімпаз атанды;
- көркемөнер мектебінің, өнер мектебінің, аула клубтарының, жалпы білім беретін мектеп оқушыларының жұмыстары Болгарияға, Үндістанға, Грецияға, Испанияға көрнекті байқаулар мен фестивальдарға жіберілді;
- бастауыш-техникалық модельдеу, авиа-,кеме-, ракетамоделдеу, ағаш өңдеу ісі, техникалық дизайн үйірмелерінде жасалған модельдер білім беру, денсаулық сақтау, ауыл шаруашылықта қолданылды;
- ғылыми-техникалық шығармашылыққа, жастар туризмі мен өлкетануға қатысушылар арасында техникадан республикалық және халықаралық жарыстар, турнир, чемпионаттарының жеңімпаздары бар;
- Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім берудің баланы жеке дамытуға арналған тәрбиелік әлеуеті күшеюде. Қосымша білім берудің патриоттық бағыты мектеппен бірге түрлі формада іске асырылуда: «Жасұлан» әскери-спорттық ойыны, Бауыржан оқулары, «Атамекен» бағдарламасы бойынша өлкелік-ізвестіру жұмыстары, «Жігер» байқау-конкурстары т.б.
- халық дәстүрімен, ұлттық мәдени құндылықтармен танысу сәндік-қолданбалы өнер сабақтарында өтеді;
- экология-биологиялық әрекетке оқушылар мектептің орман шаруашылығына қатысу арқылы, экологиялық білімнің онкүндігін, Жерге қатысты мерекелік іс-шаралар, қоршаған ортаны қорғау, экологиялық акциялар өткізу т.б. арқылы үйренеді.

Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беру жүйесін дамытумен бірге, шешімін таппай отырған *мәселелер* де бар:

- Балаларға қосымша білім беру жүйесін нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету жұмыстары жетілдіруді қажет етеді. Заңнамалық-құқықтық базасының жетіспеушілігі жүйенің әлеуметтік мәртебесін қамтамасыз ете алмайды, оның даму мүмкіндігін шектейді, қосымша білім беру ұйымдарын материалдық жағынан ынталандыру шараларын әзірлеуді жүзеге асыруға мүмкіндік бермейді.

- Бюджеттік қаржыландырудың жеткіліксіздігі. Қосымша білім беру ұйымдары өз қызметін дамытуға аймағына байланысты минимальды қаржыландырудан 40-80 пайызын алады. Жетпеген қаржы ақылы төлемақы есебінен толықтырылады, ал ата-аналардан жиналатын қаражат есебінен түрлі білім беру қызметіне жұмсалатын қаржы 20-дан 60 пайызға дейін құрайды.
- Бір баланы қаржыландыру шектеулі және әр аймақта әр түрлі. Бір балаға бөлінген ең төменгі шығын көлемі жылына 19 000 теңгені құрайды (Қызылорда облысы) 32 317 теңгеге дейін (Маңғыстау облысы). Бір балаға бөлінетін қаржылық шығынның кепілді нормативін әзірлеу қажет.
- Қосымша білім беру мен негізгі білім беру арасындағы сабақтастық жүйесіз жүзеге асырылуда. Қосымша білім беру мектеп білімінің баланың жеке талабын өзектендіруді, әр оқушыға табыс әкелетін, оның өзін-өзі танытуына жағдай жасау мақсатындағы негізгі әлеуетін нашар қолданады.
- қосымша білім беру мазмұнын білім беру үдерісін ұйымдастырудың ғылыми негіздері негізінде жаңарту, индустриалды, ақпараттық қоғамның талабынан туындаған жаңа бағдар, формаларды (қашықтықтан оқыту құралдары, телекоммуникациялық байланыстар және т.б.) әзірлеу және енгізу тежелуде.
- Қазақстанның аймақтарында балалардың қосымша білім беру ұйымдарына қатысуының әртүрлілігі байқалады, ауылдық жерлердегі балалардың қосымша білім алу қоры әлсіз. Қосымша білім беру ұйымдары көбінесе ірі қалаларда шоғырланған. 620 ұйымның 284-і ғана ауылда.
- Балалардың қосымша білім беру ұйымдарының материалдық-техникалық жағдайы бүгінгі күн талаптарын, әсіресе ғимараттардың техникалық жағдайы қанағаттандыра алмайды. Тек 159 (620-дан) қосымша білім беру ұйымы типтік ғимаратты иеленген, ал қалғаны икемделген немесе жалданған, олардың кейбіреулері ағымдағы және күрделі жөндеу жұмыстарын қажет ететін ғимараттарда орналасқан.
- Балаларға қосымша білім беру жүйесінің кадрлық қамтамасыз етілуін жетілдіру қажет. Өйткені қосымша білім беру ұйымдары педагогтарының бір бөлігі кәсіби-педагогикалық мамандығы жоқ, нақты пәндік-практикалық сала мамандары.
- Қосымша білім беру ұйымдарында ерекше білім беруді талап ететін инклюзивті білім беру проблемасын шешуге назар аударуды күшейту керек.

- Балаларға қосымша білім беру ұйымдары мен ата-аналар қауымдастығы, бизнес субъектілері, және азаматтық қоғам арасында әлеуметтік серіктестік нашар дамыған.
- ұлттық сананы, азаматтық біртектілікті, ұлтаралық және конфессия аралық толеранттылықты қалыптастыруда, өскелең ұрпақтың этномәдени талабын қанағаттандыруда, балаларды денсаулық пен салауатты өмір салтына, оның барлық аспектілеріне (адамгершілік, әлеуметтік, психологиялық және физикалық) құндылық қатынасын тәрбиелеуде қосымша білім беру ұйымдарының рөлі төмен.
- Қосымша білім беру жүйесінің педагогтарының белгілі топтарында Қазақстандағы білім беру парадигмасының орталық білім беруден кұзыреттілікке (тәжірибелік-бағдарлы) қарай өзгергенін сезінуге деңгейі жетпейтіндігі байқалады.
- педагогтардың кейбір топтарына әдістемелік, психологиялық-педагогикалық, гуманитарлық даярлық деңгейінің, сондай-ақ қосымша білім берудің 12 жылдық білім беруге көшу жағдайында оқушыларға кәсіби бағдар беру және бейіндік оқытудағы рөлін түсіну деңгейінің жеткіліксіздігі тән.

Түрлі елдерде мектептен тыс уақытта ұсынылатын қызметтерді белгілеу үшін түрлі терминдер: бос уақыт, қосымша, сыныптан тыс, мектептен кейін, мектептен тыс білім беру, бейресми білім беру бағдарламалары қолданылады. ЮНЕСКО топтауына сәйкес бейресми білім беруге (*non-formal education*) білім берудің дәстүрлі жүйесінен тыс жүзеге асырылатын оқу бағдарламалары мен курстар жатады. Бейресми білім беру белгілерінің ресми білім беруден өзгешелігі мынадай: сыныптан тыс, мектептен тыс «қосымша» деген сипатқа ие әрекеттер сыртта өтеді, назар орталығы әрекет түрлерін еркін таңдау мүмкіндігі бар бала болу қажет; бейресми білім бағдарламаларының мақсаты жауапкершілігі жоғары азамат тәрбиелеу болып есептеледі; тұлғаны дамыту үдерісіне бағыттылығы, қажетті ақпаратты өз бетінше табуға үйрету, өзгермелі қоғамның жас ұрпаққа қояр талабына жылдам назар аудару қабілеті; бейресми оқытудың нәтижесі әрқашан сәйкес құжатпен (диплом немесе сертификат) рәсімделе бермейді; бейресми оқыту жағымды, қысымсыз болу керек; ынталандыру әдісі белсенді қоланылады.

Терминологиядағы өзгешелік жалпы алғанда Европалық білім беру кеңістігінде бейресми білім беру ұйымдарының формаларының, мазмұнының мәнін өзгертпейді.

Соңғы жылдары дамыған шетелдерде бейресми білім беру жүйесінің дамуында бірқатар тенденция байқалды:

- білім кеңістігін реформалау гуманизациялау, гуманитаризация, көпнұсқалылық және үздіксіз, ғылымилық, мәденилік, салалық, тартымдылық, технологиялық, икемділік және жылдамдық, кіріктірілу, қамтамасыз етілу, болжамдық ұстанымдарымен сәйкестікте өтетін үздіксіз үдеріске айналды;
- бос уақытты, балалардың бос уақытын қамтитын қызметті ұйымдастыруға қоғам назарын аударуда;
- балаларға бейресми білім беру жүйесінде балалар мемлекет пен қоғамның арнайы саясатының объектісіне немесе компонентіне айналып отыр;
- балаларға бейресми білім беру құзыреттілікті (тұлғалық, әлеуметтік, білімдік, азаматтық, шығармашылық) қалыптастыруға; көшбасшы дағдыларын игеруге, әлеуметтік рөлін қабылдауға, өзін өзі тануға, топта жұмыс істеуге, өзара келісімге келуге, сондай-ақ тілдерді үйренуге бағдарланған. Игерген дағдылар, сапалар мінез-құлықтан, құндылық бағдардан, тәртіптен (құрмет білдіру, жауапкершілік, толеранттылық, эмпатия, өзін-өзі құрметтеу, қарсылықсыз мінез-құлық және т.б.) көрініс табуы тиіс. Еуропалық Кеңес пен Еуропалық Одақтың зерттеулеріне сәйкес жақын арада осы тенденцияның өсуі күтілуде;
- балаларға бейресми білім беру жүйесінде оның коммерцияланғаны нақты көрсетілген;
- нарықтық стратегияны, инвесторлық пайдасымен, табысымен басқаратын жеке компаниялар саны өсуде;
- мемлекеттің басқару рөлі мен балаларға бейресми білім беруге қатынасын өзгертуге әкелетін азаматтар құрған жеке ұйымдардың пайдасына мемлекеттің ықпалдылығын жою күш алуда;
- кадрлық әлеуетті: кәсіби қызметті құратын әдістемелік, практикалық, қолданбалы сапалы даярлауға баса назар аударылуда;
- балаларға бейресми білім беру мазмұнына өсіп келе жатқан, балалардың туылуының төмендеуінен (еуропалық елдерде) туындаған даралық («Мен», «барлығы», «қазір», «көңілді») елеулі әсер етуде, және ол күрделі моральдық ситуация туғызады;
- қоғам бөлігінің (5-10% бала) проблемасына бағдарланған қамқорлық жүйесі едәуір дамуда. Үкімет тарапынан қаржылық көмектің барлығына жуығы балаларға және маңызды проблемасы бар жастарға бағытталған. Бұл тұжырымдама басым орын (әсіресе Батыс Еуропа елдерінде) алады.

Қосымша білім беру жүйесі қызметін дамыту – міндетті элементі бір жағынан танылған, қоғам өмірінің социомәдени және экономикалық

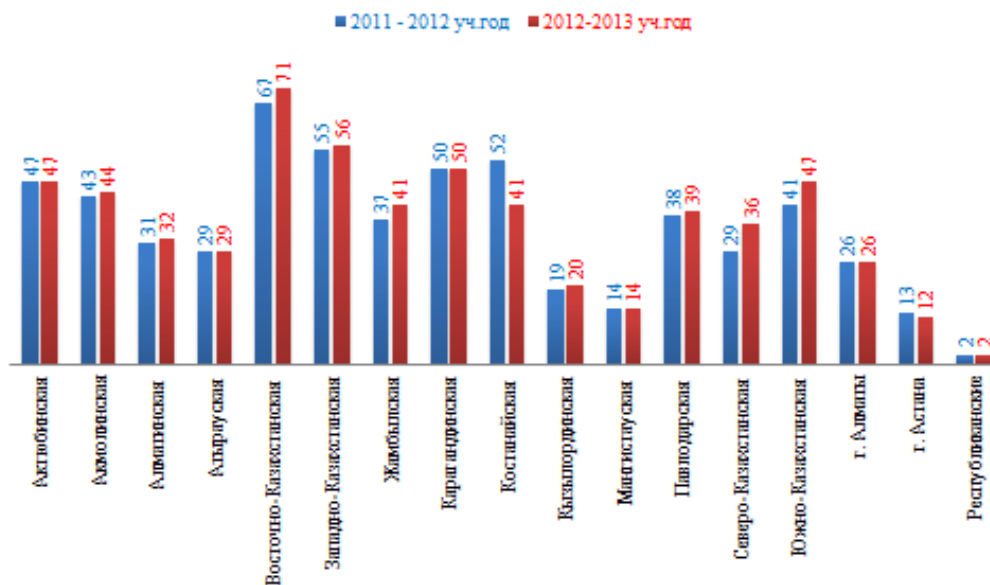
өзгерістерін ескеретін, екінші жағынан білім беру қызметінің нарығына тиімді ықпал ететін жүйенің жағымды тұрпатын құру мәселесін шешу.

3. Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының желісі және контингенті

Республиканың 641 қосымша білім беру ұйымдарында 2012 жылғы 1 қазандағы жағдайы бойынша 600 мыңнан астам білім алушылар қамтылған, ол балалардың жалпы саны бойынша 22,9% құрайды.

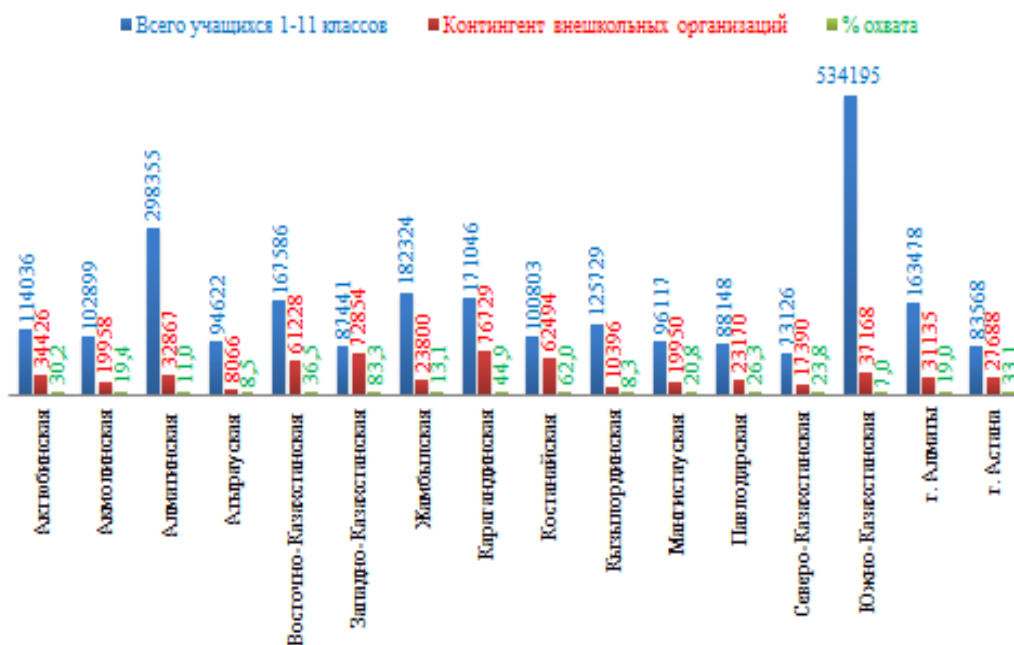
Информация о сети организаций дополнительного образования

Количество организаций дополнительного образования в республике – 641 (2011 год - 621)
Государственные 608 (2011 год - 594), частные 33 (2011 год - 27)

2011 жылмен салыстырғанда қосымша білім беру ұйымдарының саны 20 бірлікке, ал қамтылған балалар саны – 26761-ге өсті.

Информация о контингенте детей в организациях дополнительного образования в 2012-2013 уч. году

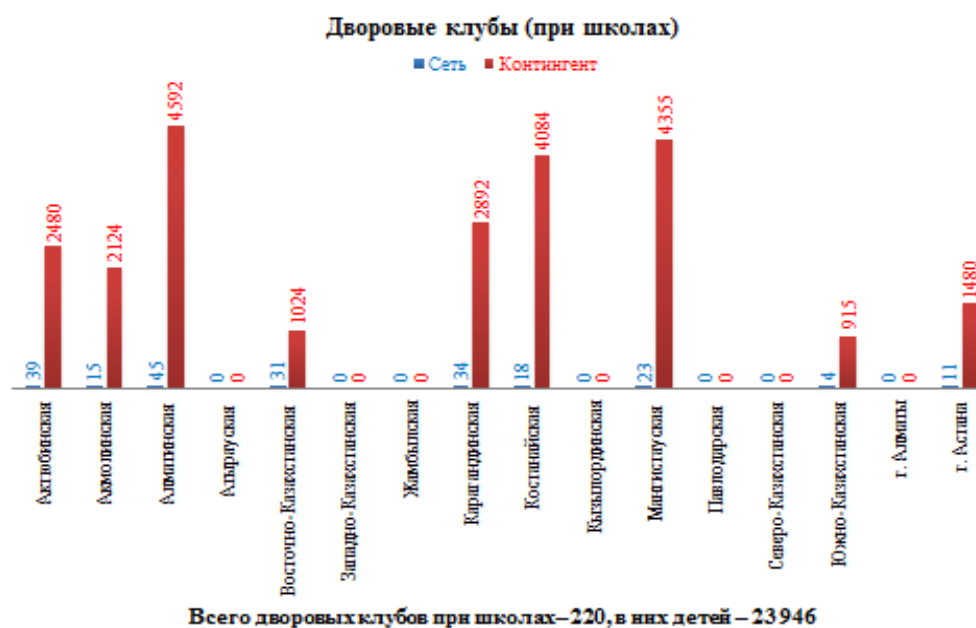
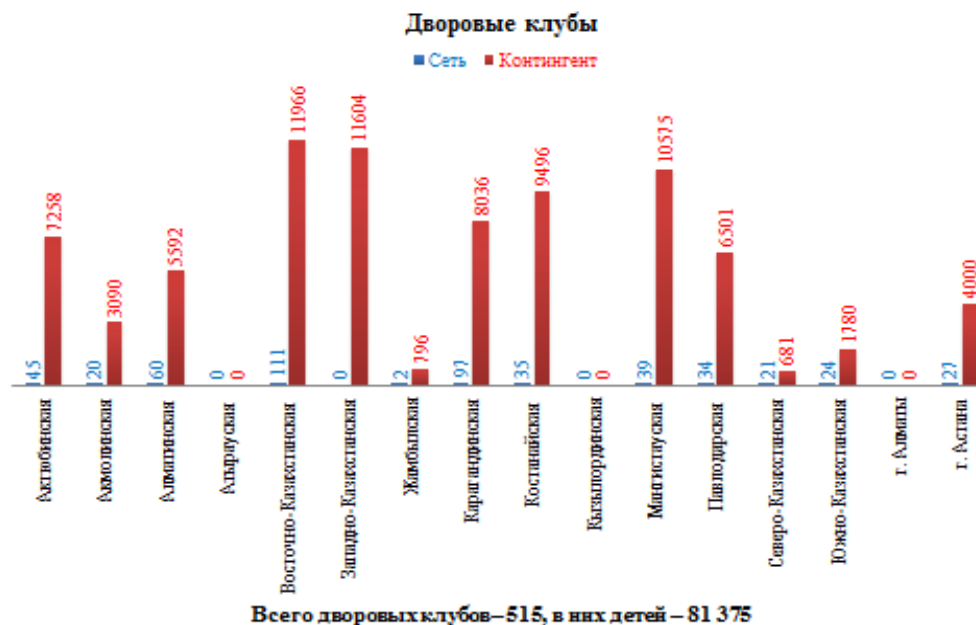
Всего обучающихся – 2 491 239, из них во внешкольных организациях 563 833 детей (22,9%)

Республиканың қосымша білім беру ұйымдарында **563833** балалар қамтылған, бұл **22,9 %-ды** (2011 жылы – 21,6%) құрайды. Олардың ішінен:

оқушылар сарайлары, үйлері – **189** (2011 жылы – 175);
 жас туристер станциялары – **26** (2011 жылы – 21);
 жас техниктер станциялары және техникалық шығармашылықтар орталықтары – **21** (2011 жылы - 19);
 жас натуралистер станциялары – **18** (2011 жылы – 18);
 балалар музыкалық мектептері – **206** (2011 жылы -208);
 балалар көркем мектептері – **30** (2011 жылы – 31);
 балалар өнер мектептері – **110** (2011 жылы -105);
 қызығушылықтар бойынша клубтар – **24** (2011 жылы – 36);
 жыл бойғы лагерьлер – **10** (2011 жылы – 7);
 аула клубтары – **7** (2011 жылы – 7).

Қосымша білім берудің әлеуметтік-педагогикалық бағытын **515** аула клубтары қамтамасыз етеді. Оларда 81, 375 оқушылар қамтылған.

Балаларды ең көп қамтыған: Батыс-Қазақстан (83,3%), Қостанай (62 %), Қарағанды (44,9), Шығыс-Қазақстан (36,5), Астана қаласы (33,1 %), Ақтөбе (30,2 %), Павлодар (26,3 %), Солтүстік-Қазақстан облыстарында (23,8 %).

Балаларды ең аз қамтыған: Оңтүстік-Қазақстан (7,0 %), Қызылорда (8,3 %), Атырау (8,5 %), Алматы (11 %), Жамбыл (13,1 %), Алматы қаласы (19 %), Ақмола (19,4 %), Маңғыстау облыстарында (20,8 %).

641 ұйым және олардың 19 бөлімшелік құрылымдары 660 ғимаратта, оның ішінде 163-і типтік, 472-і – ыңғайластырылған, 16-сы – мектеп жанындағы, 6-ы – жертөледе, 3-і – арендаға алынған ғимараттарда орналасқан. 179 ғимарат күрделі жөндеуді талап етеді, 22 – апатты жағдайда.

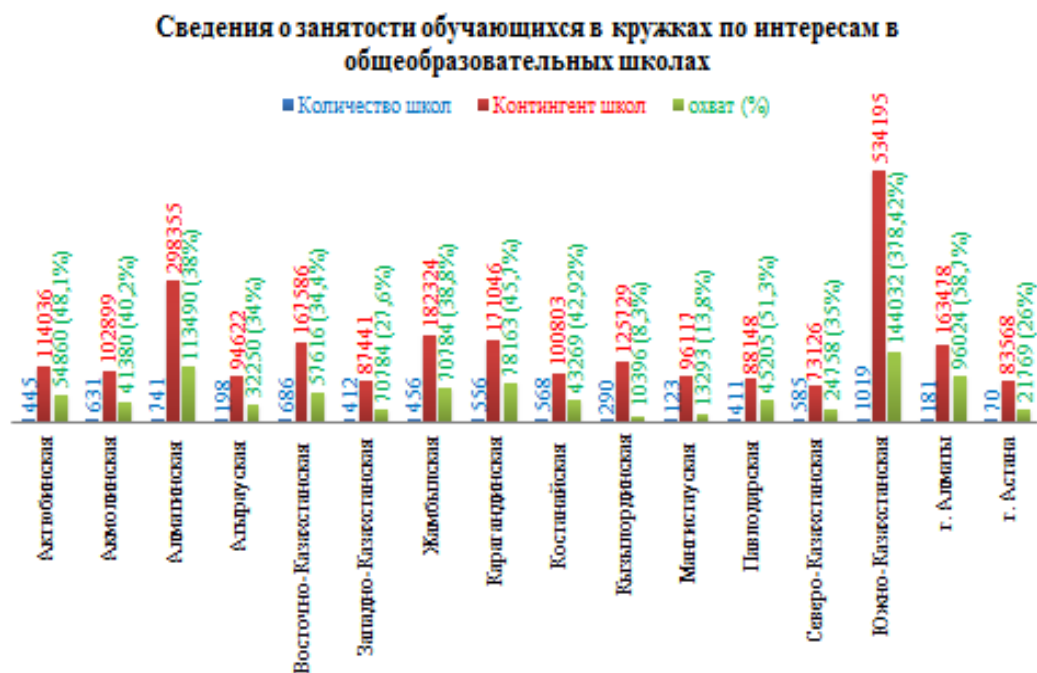
27 мемлекеттік емес қосымша білім беру ұйымдарының 266 үйірмесінде 5 979 бала білім алады. Типтік ғимараттарда – 9, ыңғайластырылғаны – 18, күрделі жөндеуді талап ететіні – 5.

Қосымша білім беру жүйесінде 17308 педагог жұмыс істейді, оның ішінде біліктілік арттыру курстарынан өткені – 3676, ол 21,3% құрайды.

Олардың ішінде білімі жоғары - 74,9%, орта білімді – 23,5%, аяқталмаған жоғары немесе орта кәсіби білімі бары – 0,8.

Сондай-ақ, қосымша білім беру бағдарламалары жалпы білім беру мектептерінде жүзеге асырылады.

Өңірлердің білім басқармаларының 2012 жылғы 1 қазандағы есебі бойынша еліміздің 7 372 мектептерінде 53 272 үйірмелер жұмыс істейді, олар 871 437 балаларды қосымша біліммен қамтиды, ол 35,1% құрайды.

В 7372 школах страны функционирует 53272 кружка, в них детей – 871437 (35,1 %)

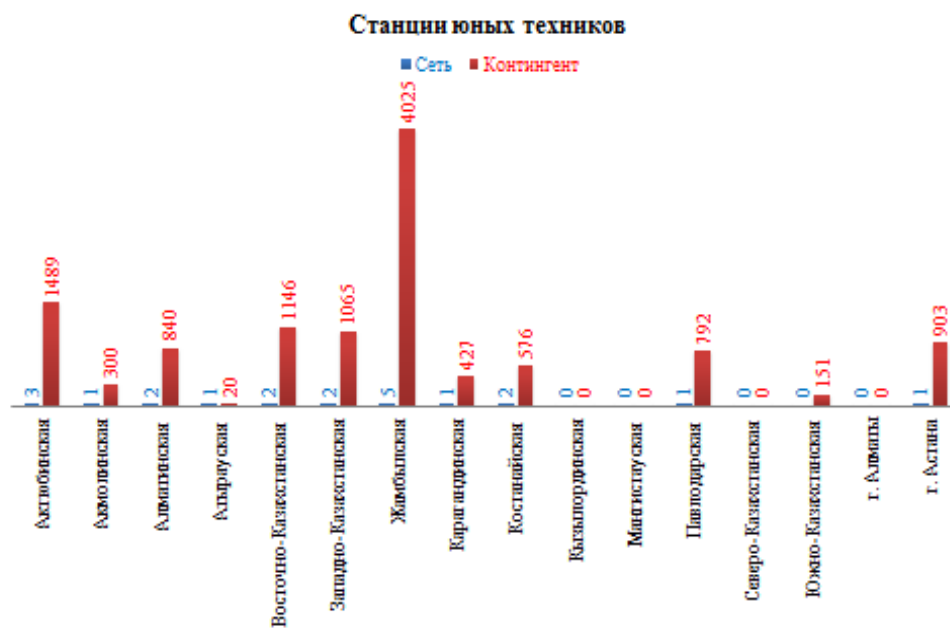
Мектептердегі 38 753 спорт секцияларында 659 135 бала спортпен айналысады, ол 26,5% құрайды.

Қазақстан Республикасы Спорт және дене шынықтыру істері бойынша агенттігінің ақпаратына сәйкес елімізде 418 спорт мектептері қызмет істейді, оларда 265 013(10,6%) балалар қамтылған.

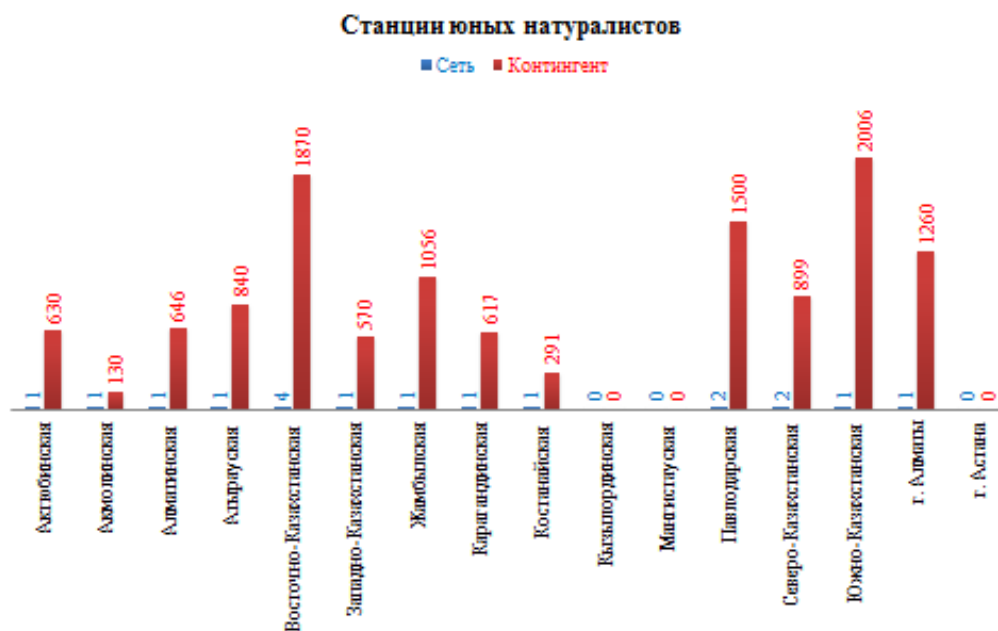
Қосымша білім берудің оқу бағдарламалары мына негізгі: ғылыми-техникалық, спорттық-техникалық, көркем-эстетикалық, туристік-өлкетану, экология-биологиялық, әскери-патриоттық, әлеуметтік-педагогикалық, мәдениеттілік, жаратылыстану-ғылыми бағыттар бойынша іске асырылады.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінде оқушылардың ғылыми-техникалық шығармашылық ұйымдары маңызды орынды алады. Қазақстанда жас техниктердің 21 станциялары және техникалық шығармашылық орталықтары жұмыс істейді. Онда 11 мыңнан астам оқушылар білім алады. 189 балалар шығармашылық үйлерінде, орталықтарында ғылыми-техникалық бөлімдер, техникалық бейінді үйірмелер ашылып, жұмыс істеуде. Оқушылардың республикалық техникалық шығармашылық жарыстары өтті. Оған еліміздің түкпір-түкпірінен 130 бала қатысты.

Всего станций юных техников – 21, в них детей – 11 734

Табиғатты зерттеуге және қорғауға қызығушылық дамып келеді. Балаларға экологиялық-биологиялық қосымша білім берудің негізін табиғатты қорғау қызметіне, оқу-зерттеу жұмыстарына бағытталған 18 жас натуралистер және экология-биология орталықтары құрайды.

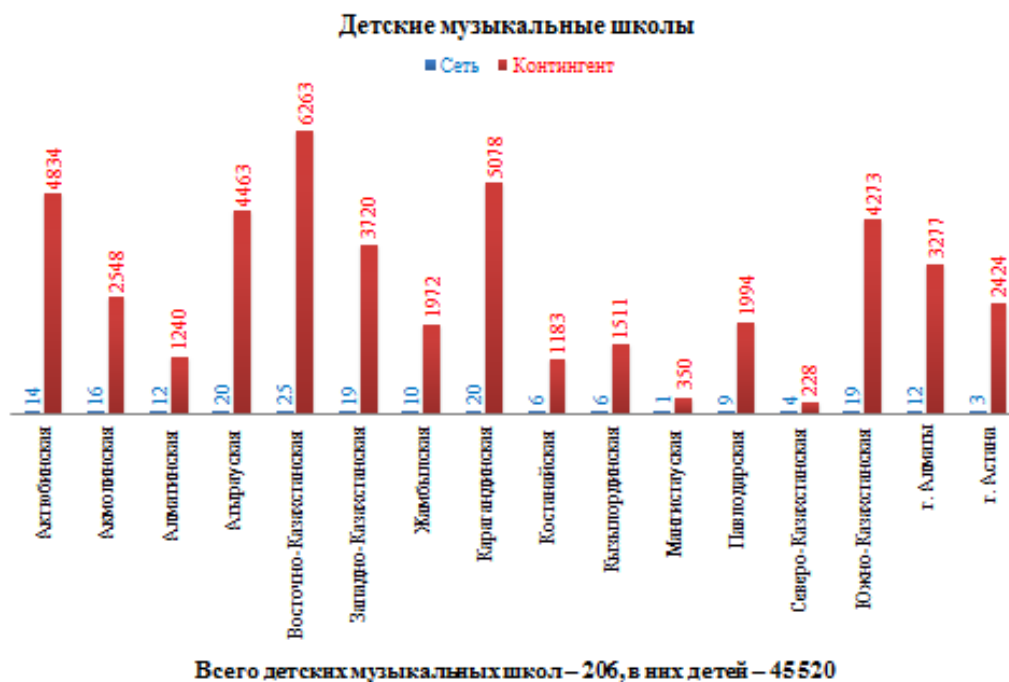

Всего станций юных натуралистов – 18, в них детей – 12 315

Қазіргі кезде республикада 26 жас туристер-өлкетанушылар станциялары және орталықтары жұмыс істейді. Оларда 16 мыңға жуық оқушы білім алады.

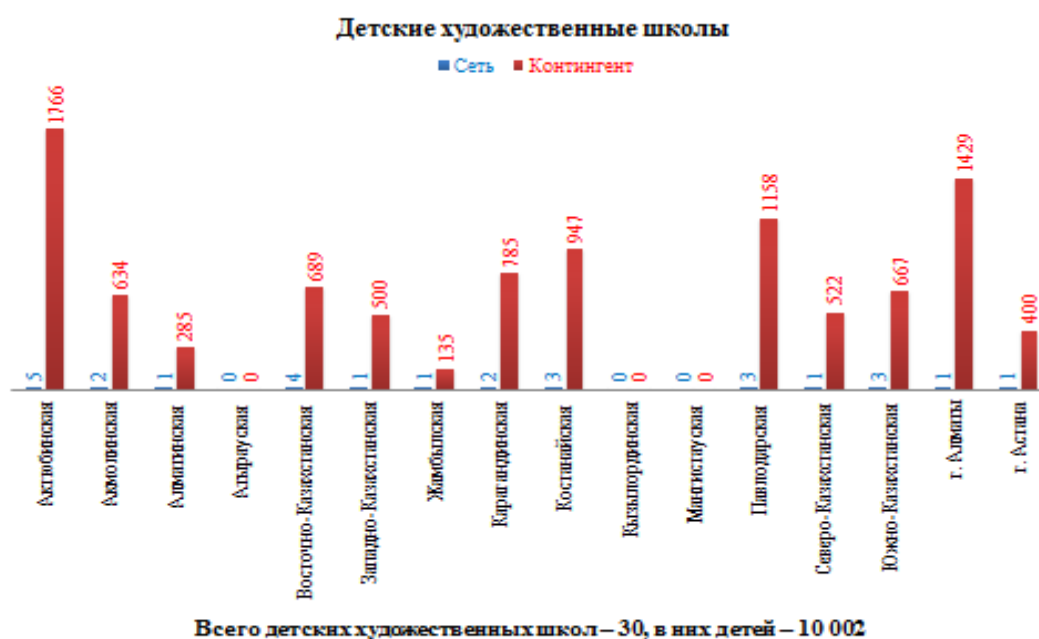
Республикада 206 балалар музыкалық мектептері 45 520 оқушыны қосымша біліммен қамтамасыз етеді.

110 балалар өнер мектептері хореография, бейнелеу өнері бойынша 43 437 баланың дамуын жүзеге асырып отырады. Басқа бағыттардың ішінде театралдық шеберлікке оқыту кеңінен таралып келеді. Әрбір облыста мемлекеттік, орыс және басқа тілдерде қойылымдар көрсететін балалар театрлары бар. Онда мектеп жасындағы тәрбиеленушілер театрмен айналысады. Жас театрлар да бар.

Республикадағы 30 балалар көркем мектептері 10 002 оқушыны қосымша біліммен қамтамасыз етеді.

24 қызығушылығы бойынша клубта, 10 жыл бойғы лагерьде, 7 аула клубтарында, сондай-ақ қосымша білім беру ұйымдары жанындағы 508 аула клубтарында 120 мыңнан астам баланың бос уақыттары қамтамасыз етілген.

Алайда, еліміздің әлеуметтік-экономикалық, индустриалды-инновациялық дамуының заманауи бағыттары қосымша білім беру жүйесінің жаңа әдістерін, ұйымдастыру түрлерін және модернизациялауды талап етеді.

Қазіргі уақытта қосымша білім беру ұйымдарының материалдық-техникалық базасы жаңартуды және заманауи интерактивтік жабдықтармен қамтамасыз етуді талап етеді.

Бүгінгі күні елімізде оқушылардың бойында зерттеу ізденісінің шығармашылық дағдыларын дамытуға жүйелік әдіс жоқ. Көптеген әртүрлі деңгейдегі білім беру ұйымдары тәжірибеге бағдарланбаған, яғни функционалдық сауаттылықты қалыптастырмайды.

Бүгін қазақстандық білім беру жүйесінде оқу үдерісінің практикалық жағына жеткіліксіз көңіл бөлінген, оқушылардың жеке тұлғалық ерекшеліктері есепке алынбайды.

Мемлекет елбасы анықтаған міндеттерді орындауда тұлғаның қызығушылығын және қабілеттерін, оның жеке білім алу жолын дамытуды қамтамасыз ететін балаларға қосымша білім берудің рөлі ерекше маңызды.

Бүгін адамның білімі тек қана арнайы пәндік білімдермен анықталмайды, сонымен бірге оның адам ретінде отанымыздың салт-дәстүрлерін және әлем мәдениетін, заманауи құндылықтар жүйесін білетін, қоғамда әлеуметтік белсенді бейімделуге, өмірде өздігінен таңдау жасауға, білім алуға және өзін өзі жетілдіруге қабілетті тұлға ретінде жан-жақты дамуымен анықталады.

Сондықтан білім беру процесі баланың жан-жақты дамуына, оның шығармашылық мүмкіндіктерін, қабілеттерін және құлшыну, өнерпаздық, қиялшылдық, табиғи болмыс секілді, яғни адамның жеке тұлғалығына қатысты ерекшеліктерін ашуға бағытталуы тиіс.

Қазақстан азаматтарының жас ұрпағына патриоттық тәрбиені қамтамасыз ету, ұрпақтың сабақтастығын сақтау, ұлттық мәдениетті дамыту, туған өлкенің тарихи және мәдени мұрасына ұқыпты қарауды тәрбиелеу үшін, білім беру ұйымдарында туған өлкені зерттеу бойынша бұқаралық қозғалысқа білім алушыларды тартуды қарастыратын тарихи-өлкетану және туристік-экспедициялық бағыттағы «Атамекен - алтын бесігім!» өңірлік танымдық-зерттеу бағдарламаларын әзірлеу және енгізу қажет.

Сондай-ақ, ғылыми-техникалық бағыттағы «Мектеп табалдырығынан ғылымға» және әлеуметтік бағыттағы «Мен – Қазақстан Республикасының азаматымын» атты өңірлік бағдарламаларды әзірлеп, енгізу қажет.

Білім берудегі тұлғаға бағытталған, құзырлылық әдістер жағдайында теориялық білім беру қосымша білім беру ұйымдары қамтамасыз ететін практикалық сабақтармен қатар жүруі тиіс.

Республикада балалардың ғылыми ойлау қабілетін және ғылыммен айналысуға талпынуын дамыту үшін ғылыми интерактивті орталықтар жоқтың қасы.

Білім қоғамына қарай қадам басу жағдайында әртүрлі ведомстволар тартылған өндірістік және әлеуметтік бағыттағы балалар ұйымдарын құру арқылы тәжірибеге бағытталған білімге көшу қажет.

Осыған орай, ғылым қалашығы, балалар ғылым мұражайлары, технопарктер, бизнес-инкубаторлар, балалар банктері, шаруа немесе фермерлік шаруашылықтар т.б. сияқты қосымша білім беру ұйымдарының жаңа түрлерін құру талап етіледі.

Балаларға қосымша білім беру ұйымдарында қызметтің әлеуметтік-педагогикалық үлгілерін енгізу қажет, себебі осы ұйымдардың жұмыс дәстүрлері, стилі және әдістері социумның ерекшеліктерін барынша ескереді. Бұл балаларға азаматтық тәртіп, демократиялық мәдениет негізінің, тұлғалық құндылықтың тәжірибесін жинақтауға, мамандықты саналы таңдауға, әртүрлі аспектілер бойынша білікті көмек алуға

мүмкіндік береді. Бұл үнемі өзгеріп тұратын өмір жағдайларына балалар мен жастардың әлеуметтік бейімделуіне әсер етеді.

Балаларға қосымша білім беру жүйесі ведомствоаралық негізде дамуы және балалардың дамуына қолдау кепілі болуы керек. Мемлекеттің балаларға қосымша білім беруге жұмсаған қаржылық шығындары қазақстандық қоғамдың және еліміздің келешек дамуына, қоғамның зияткерлік, ғылыми-техникалық, шығармашылық және мәдени дамуының кадрлық әлеуетіне ұзақ мерзімді инвестициялары болып табылады.

4. Халықаралық тәжірибе

Қазақстандағы балаларға қосымша білім беру жүйесін жетілдіруде шет елдердің нәтижелі тәжірибелері қажет етіледі.

Шер елдердің оқу жоспарында олардың даму бағдарламаларында тұлғалық және жекелік қажеттіліктерін қанағаттандыру қарастырылған. Ата-аналармен немесе қоғамдық ұйымдармен ұйымдастырылып және қаржыландырылатын бейресми білім жүйесі бар.

Көрме, мұражай және ғылыми – оқу бағдарламалары арқылы балаларды, жастарды, қоғамды ғылымға көңілдерін аудартатын әлемде ірі орталықты құру тәжірибесі бар.

1853 жылы оқымысты-натуралистер тобымен Сан-Францискодағы Калифорния ғылым Академиясының Колифорния штатында ғылымды көпшілікке тарату орталығы құрылды. Қазіргі уақытта халықаралық ғылым және білім орталығы болып табылады. Тапсырмасы – табиғатты қорғау және зерттеу, қоғамды ғылымды меңгеруге қызықтыру. Орталыққа аквариум, планетарий, жаратылыстану мұражайы, тропикалық орман, жер сілкіну симуляторы кіреді. Жануарлар әлемінің түрі бар болғаны 40 мың.

Парижде Лувр мен Помпида Орталығынан кейінгі ғылым мен индустрия Қалашығы жұмыс жасауда (La Cité des Sciences et de l'Industrie). Тапсырмасы – балалар арасында ғылыми-техникалық білімді тарату, жасөспірімдердің және азаматтардың ғылымға деген қызығушылықтарын ынталандыру, өнеркәсіптік және зерттеумен. 1980 жылы Жискара д'Эстена бастамасымен бұрынғы ет азық-түлігінің павильон базасында La Cité құрылды.

2010 жылы Н.Саркозидің (2009ж.) жарлығымен La Cité және Сарайдың ашылуы индустриалды-коммерциялық орталықтың статусымен «Universcience» бірыңғай мұражаймен біріктірілді. Бұл

статус индустрия секторы мен зерттеу институтының қатысуымен мұражай басқаруының модулін болжайды.

La Cité өзіне аттракциондарды, ұшақта ұшу еліктілігі, адамның ішкі жан дүниесіне саяхат, барокамера, зымыран және әскери сүңгуір қайықты, планетарий, әр түрлі экожүйенің түрлерін және тағы басқаларын қосады. Аталмыш Орталықта мектеп білім алушыларына міндетті оқу бағдарламасы берілген.

1996 жылы Куала Лумпурда Премьер-министра Махатхир Мохаммадтың қолдауымен Ұлттық ғылым орталығы (Pusat Sains Negara) ашылды. Орталықтың тапсырмасы – малазиялықтардың ғылымды, технологияны, инновацияны меңгеруге қызығушылықтарын көтеру. Ғылым, технология және инновация Министрлігі арқылы қаржыландырылып, басқарылады.

Будапеште Ғажайып Сарайы (Csodák Palotája) құрылған. Рубик Халықаралық қоры және Венгрия Ғылым Академиясының қолдауымен 1993 жылы Лоранда Этвёш атындағы Физиктер ассоциациясы өткізген мобильді ғылыми ойындар алаңы бағдарламасы себеп болды.

1996 жылы Будапеш ғылым орталығының қоры мен Рубиктің қоры тұрақты көрмелер базасында Ғажайып Сарайды құрды. Ғажайып Сарай – Шығыс Европадағы бірінші орталық, көрмелерді қолдану арқылы ғылымды интерактивті меңгеру, логикалық ойындар мен жаңа технология. Тапсырмасы – мектепке дейінгі және мектеп жастағы балаларды жаратылыстану ғылымна деген қызығушылықтарын дамыту.

Қазіргі уақытта әлемнің 40 елінде 500-ден астам балалар ғылыми қалашығы жұмыс істейді.

Орталықтың, саябақтардың, ғылыми қалашықтардың, балалардың бейінді лагерінің мақсаты – балаларды ғылым мен технология саласында өздерінің білімдерін дамытып және меңгеруін, болашақ оқымыстыларды, инженерлерді дайындау, қоғам мен ғылым арасындағы тығыз байланыс.

Келтірілген мысалдардың жалпы сипаттамасы:

Орталықтарды құру барысында әр түрлі саладағы ең озық технологияларды пайдалану;

ғылыммен өз бетінше танысуға мүмкіндік беретін оқыту бағдарламаларының болуы;

мемлекеттік-жеке кәсіпорын моделін пайдалану;

мемлекет басшысының, ірі өндірістік компаниялардың, қоғамдық қорлары мен корпорациялары жетекшілерінің бастамасы бойынша және қатысуымен құру.

5. Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беруді дамытудың тұжырымдамалық негіздері

5.1. Қосымша білім берудің мақсаты мен міндеттері

Мақсаты:

қосымша білім беру жүйесінде балалардың бос уақытын мазмұнды және толыққанды ұйымдастыруға, олардың сапалы қосымша білім алуына, оқушы тұлғасының дамуына, әлеуметтік және кәсіби қалыптасуына, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар, ғылым мен тәжірибе жетістіктері негізінде олардың мүддесіне, талаптарына, қабілеттеріне, икемділігіне және талантына қарай дамыту және анықтау жолымен тәрбиелеу үшін қажетті жағдай жасау.

Міндеттері:

1) біртұтас білім беру кеңістігін құруға арналған жағдай қалыптастыру, оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, жұмыс формасын, мазмұнын, әдістерін анықтау, қосымша білім беру жүйесінде оқушылардың қызығушылығы мен талаптарын, олардың тұлғалық дамуын және қоғамда табысты (икемделуін) әлеуметтенуін біршама толық қанағаттандыруға арналған шығармашылық қызмет түрлерін кеңейту;

2) білім алушыларға педагогикалық, психологиялық, олардың әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтауларына, өзгермелі өмір жағдайына және еңбекке практикалық даярлығына қолдау көрсету;

3) білім беру үдерісін әлеуметтік, тұлғалық, мәдени, кәсіби бағдарлық, валеологиялық, құзыреттілік және бос уақытты қамтамасыз етуге мақсатты тәрбиелеуге бағытталған оқу бағдарламалары негізінде ұйымдастыру: а) құзыретті, рухани бай, шығармашыл тұрғыда ойлайтын, әлеуметтік белсенді және көпмәдениетті мен экологиялық білімді ұлттық сана-сезімі және жалпыадамзаттық құндылықтарға (патриоттық, гуманистік, толеранттылық) бағдарланған ұлттық намыс деңгейі жоғары тұлға;

4) өз бетімен қол жеткізуге, салыстыруға, қатар қоюға, өндеуге, жинақтауға және алынған білімін өмір сүру проблемасын шешуге қабілетті, одан әрі және өз бетімен білім алуға, негізгі құзыреттіліктерді (ақпараттық, коммуникабельдік, әлеуметтік, азаматтық, технологиялық т.б.) игеруге және меңгеруге даяр, ұжымдық қойылған мақсатқа жетуде топта жұмыс істей алатын білім алушының тұлғасының жалпы мәдениетін тәрбиелеу;

5) дамуында ауытқуы бар, сондай-ақ жеке проблемасы бар («риск» тобындағы балалар) балалармен адамгершілік сапалар, шығармашылық әлеуметтік белсенділік, денсаулыққа және салауатты өмір салтына

құндылық қатынас, түрлі құбылыстарға, өмір сүру мәнін түсінуге, беріктікке қалыптастыру мақсатында жүргізілетін жұмыс.

5.2. Негізгі идеялар мен ережелер

Негізгі идеялар мынадай:

- тұлғаның жан-жақты шығармашылығын дамытуға және әлеуметтенуіне қажетті жағдай жасау идеясы;
- білім және ақпарат алуға, демалуға және бос уақытын пайдалануға, бос уақытында ғылыми және қоғамдағы мәдени өмірге қатысуға құқығын жүзеге асыру идеясы;
- балаларға қосымша білім беретін ұйымдарда балалардың жеке тұлғасын дамытуға ықпал ететін жалпықұндылық мүддесін қалыптастыруды іске асырылатын бос уақыт идеясы.

Тұжырымдамалық негіздер төмендегі ережелерге сүйенеді:

- балаларға қосымша білім беру бұл баланың өзі таңдаған әрекет саласында оның шығармашылық дамуы, әлеуметтенуі, өмір сүру тәжірибесі өзі үшін, өмірлік маңызы зор проблемаларды шешуі үшін маңызды үздіксіз жеке білім алу траекториясын жасайтын және мақсатты бос уақытты пайдалануды, өмірлік құндылық пен бағдарлық қарым-қатынас ортасын таңдауды ұйымдастыратын Қазақстан Республикасының жалпы білім беру жүйесінің бөлігі;
- балаларға қосымша білім беру өзіне тән тұлғаның «жақын даму зонасына» бағытталған ерекшеліктері бар;
- балаларға қосымша білім беруде тәрбие мен оқыту үдерісі тұлғаның базалық және өмірлік маңызы зор талаптарын (шығармашылық-жасампаздық әрекеттегі, құрмет пен сезіну, қажетті әлеуметтік мәртебеде, өмірдің мәнінде, өзін-өзі тануда, өзін-өзі танытуда, өзін-өзі жүзеге асыруда, өзін-өзі дамытуда, өзін-өзі тәрбиелеудегі талаптары) қанағаттандыруға және жеке сапаларға, қабілеттерге, қызығушылықтарға практикалық-бағдарлы сабақ үдерісінде дамытуға бағытталған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыру жүзеге асырылады;
- қосымша білім беру білім ортасының ресурстары мен әлеуетін баланың өзіндік «Менін» ашуға, әлеуметтік өзін-өзі анықтауы мен өзіндік кәсіби ізденіс қабілетін сезінуіне қолдану мүмкіндігін береді;
- қосымша білім беру тұлғаның өзін-өзі таныту кеңістігін кеңейтеді, оның түрлі саладағы танымын дамытады, әрекет түрлерін түрлі тәсілмен игеруге көмектеседі, сабақтарда өзін өзі анықтауына, әрекет салаларында кәсіп, мамандық қатарымен танысуға,

- әлеуметтену, жобалау, зерттеу және еңбек әрекеті тәжірибесін игеруге мүмкіндік береді;
- балаларға қосымша білім берудің белгіленген аяқталу мерзімі жоқ, оны жас кезеңдерінің кез келгенінде бастауға болады;
 - қосымша білім беру тұлғалық бағдарлы, ізгілікті және құзыретті баланың дамуы мен жеке дамуын қамтамасыз ететін бағдарлы білім беруді білдіреді;
 - балаларға қосымша білім беру тұлғаны дамытуға арналған ең жоғарғы деңгейдегі пәнді (түрі), педагогты және қызығушылық бірлестігін ерікті таңдау жағдайында жүзеге асырылады; жыл бойы кәсіби мамандар («каникулсыз білім алу») өткізеді;
 - қосымша білім беру тұлғаның таным қабілеттері мен шығармашылық талаптарын дамытуға, жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің мүддесіне арналған түрлі білім беру бағдарламаларын іске асыруға керемет жағдай жасайды.

5.3. Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беруді дамытудың әдістемелік негіздері

Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беру жүйесін дамыту келесі әдістемелік тәсілдерге негізделеді:

Ізгілік, тұлғалық-бағдарлы тәсіл – білім беру үдерісін жеке тұлға мүддесіне бағындыратын, баланың жеке білім алу «траекториясын» қамтамасыз ететін, ересектер мен бала арасындағы оқушының өзін-өзі танытуына ықпал ететін ынтымақтастықты білдіретін тәсіл.

Жүйелі тәсіл балаларға қосымша білім беру күрделі көп қызметті және көп деңгейлі әлеуметтік-педагогикалық білім беру ортасы мен әлеуметтік-мәдени кеңістіктегі ашық түрдегі жүйені білдіреді. Қосымша білімді дамытудың жалпы логикасына сәйкес онда жүйе түрінде мақсатты, мазмұнды, оперативті, нәтиже-бағалау блоктары болып бөлінеді.

Синергетикалық тәсіл контексінде қосымша білім беру жүйесі және оның қатысушылары сыртқы ортамен және объективті және субъективті факторлардың ықпалындағы басқа да жүйелермен өзара белсенді әрекетінің арқасында тұрақты дамуға қабілетті өзіндік даму жүйесі ретінде қарастырылады.

Әрекеттік тәсіл қосымша білімді педагогтар мен тәрбиеленушілердің әр индивидтің шығармашылық, мәнді күшін белсенді пәндік әрекет арқылы дамытуға және оған ықпал етуге, қоршаған ортамен қатынасына, қоғамдық қатынас жүйесіне табысты енуіне қажетті әлеуметтік мінез-құлық тәжірибесінің қалыптасуына бағдарланған ұжымдық шығармашылық әрекеттерге арналған білім беру кеңістігі ретінде қарастыруды ұсынады.

Аксиологиялық тәсіл балаларға қосымша білім беру жүйесі бағдарланған құндылықтарды анықтауға мүмкіндік береді. Балаларға қосымша білім беру жеке тұлғаның өзін-өзі анықтауы, өзінің өмір сүру мәні, мақсаттары мен ресурстарын түсінуі арқылы өзіндік құндылық бағдары ретінде қарастырылады. Балаларға қосымша білім беру мазмұнының негізінде жеке тұлғаның адамгершілік өзегі мен ұстанымдарын өмірлік стратегиялық мақсаттары мен өмір сүру әрекетінің басты мотивтері қызметін орындай отырып анықтайтын құндылық иерархиясы жатыр.

Социомәдени тәсіл қосымша білім беруді баланың қоғамдағы мәдени байланысқа белсенді араласатын, өзіндік әлеуметтік (рөлдік) мінез-құлықты қалыптастыратын, әлеуметтік өзара әрекетін кеңейтетін әлеуметтік-мәдени кеңістіктің құрамдас бір бөлігі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Құзыреттілік тәсіл балаларға қосымша білім беру мазмұнын жаңарту негізінде «негізгі құзыреттіліктер» жатқанын білдіреді. Сонымен қатар негізгі нәтижелер әр білім алушының жеке негізгі құзыреттері болып табылады. Басымдық қарым-қатынастың негізгі білігін меңгеруге, түсінуге, шешім қабылдауға беріледі. Балаларға негізгі және қосымша білім берудің қазіргі моделінің маңызды бөлігі практикалық дағдыларға, білімді қолдану қабілетіне, жаңа білім алуға, өзіндік жобасын іске асыруға бағдарлануы болып есептеледі.

Культурологиялық (мәдени) тәсіл адамды ғажайып мәдениет әлемі ретінде, ал оның қалыптасуын жалпыадамзаттық пен ұлттық құндылықтардың өзара әрекеттестік үдерісі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Балаларға қосымша білім беруде әркімнің жеке талабын бағдарлай отырып тәрбиелеу жеке тұлғаның әлемдік мәдениетке, өзіндік даму стратегиясын қалыптастыруға игі ықпал етеді.

Педагогикалық қолдау – бұл жеке бағдарлы қолдауды ұйымдастыру, балалардың өзіндік дамуына, өз бетімен ізденуіне, әлеуметтік ақиқатта өз бетімен жол табуға қолдау көрсету.

Кешенді тәсіл қосымша білім беру тұлғаның біртұтастығын, өзара байланысты компоненттерден тұратын педагогикалық үдеріс пен оның барлық жағын өзара байланысты біртұтас жүйе ретінде қарастырады.

Кешенді тәсіл қосымша білім беру жүйесінің барлық құрамдас бөлігінің бірлескен бірлігінің жетістіктерін бағдарлайды.

Өнімді тәсіл білім алушының шынайы кәсіби әрекетке ең жақын, білім беру бағдарламаларын іске асыру үдерісінде білім алушының жеке және әлеуметтік сыртқы және ішкі мәні бар өнімдерді алу бағдарын білдіреді.

Балаларға қосымша білім берудің жаңа сапасының пайда болуы көпұлтты мемлекетте этномәдени және көпмәдениеттілік дәстүрлері аясында ғана мүмкін.

Этномәдениеттілік тәсіл әр бала өз мәдениетінің ғажап өкілі екенін сезінуді талап етеді. Сондықтан қосымша білім берудің оқу-тәрбие саласы ұлттық дәстүр мен идеалдарды ескере отырып, этникалық тәрбиеге, ұлттық сана-сезім мен ұлтаралық мәдени қатынасқа бағдарлануы тиіс.

Көпмәдениеттілік тәсіл этникалық дәстүр, қазастандық құндылық пен әлемдік мәдениетке негізделген, басқа ұлттың мәдениетін қабылдауға, мәдениаралық, толеранттық өзара ықпалдастықты жүзеге асыруға қабілетті этномәдени және азаматтық өзін-өзі танытуды жүзеге асыратын қазіргі заманғы жеке тұлғаны қалыптастыруды бағдарлайды.

Балаларға қосымша білім беру мынадай *ұстанымдарға* сүйенеді:

- білім беру үдерісінің демократиялылығы мен гуманистік бағыттылық;
- қосымша білім берудің жүйелілігі мен үздіксіздігі;
- қосымша білім берудің тәрбиелік сипаты;
- қосымша білім берудің мәдени бейнелілігі;
- білім беру үдерісі негіздерінің практикалық әрекеттілігі;
- тұлғалық қажеттілікке, мүдделікке, баланың қабілетіне, оның әрекет түрлері мен саласын еркін таңдауына бағдары;
- балалардың жас және жеке ерекшелігінің ескерілуі;
- ұлттық-мәдени дәстүрлердің сақталуы мен дамуы;

- отбасымен байланыс, отбасының мәдени-білім беру мүддесіне бағдар;
- жалпы және қосымша білім берудің кірігуі мен өзара ықпалдастығы;
- ашықтығы, көпнұсқалылығы, икемділігі, оны басқару жүйесімен серіктестігі.

5.4. Қосымша білім беру жүйесінің басымдылықтары

Қазақстан Республикасында қосымша білім беру көпдеңгейлі әлеуметтік-педагогикалық жүйе ретінде мыналарды қамтиды:

- 1) қосымша білім беру ұйымдары мен балалардың қоғамдық бірлестіктерінің аймақтық желісі;
- 2) балаларға қосымша білім беретін оқу бағдарламаларын іске асырудағы білім беру үдерісіне қатысушылар – қосымша білім педагогтары, балалар, ата-аналар, әлеуметтік бизнес серіктестігі, әдіскерлер, басқару кадрлары;
- 3) балаларға қосымша білім беретін оқу бағдарламаларының сабақтастық жиынтығы;
- 4) балаларға қосымша білім беру саласына арналған білім беру ұйымдары, ғылыми ұйымдар, ғылыми орталықтар және педагог кадрларды даярлау мен қайта қаярлау және біліктілігін арттыру зертханалары;
- 5) Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беруді басқарудың облыстық, аудандық құзыретті органдары.

Түрлі бағдарламалық, әдістемелік, нормативтік материалдарға сүйене отырып, жүйе қосымша білім беру ұйымдарында, түрлі мемлекеттік және мемлекеттік емес жалпы білім беру ұйымдарында іске асырылады және құзыретті республикалық, облыстық, қалалық, аудандық білім беруді басқару органдары, сондай-ақ қосымша білім беру бөлімдері, сәйкес ұйымдардың әкімшілігімен реттеледі.

Қосымша білім беру ұйымдарында білім беру үдерісін ашық жүйелі, белсенді субъектісі педагог пен білім алушы болып есептелетін маңызды компоненттері бар біртұтас педагогикалық үдеріс ретінде қарастыруға болады. Белсенді ашық жүйесіне: мақсаты, міндеттері, мазмұны, педагогикалық таңдаулы құралдар, ұстанымдар, формалар, әдістер мен тәсілдер, тапсырмалар жатады.

Балаларға қосымша білім беру – таза шығармашылық үдеріс, сондықтан ол баланы оятып, өзіндік жолын нақты көрсетіп беруі тиіс. Балаларға қосымша білім беру ұйымдары қызметінің қазіргі кезеңдегі оның дамуындағы тенденция ескеріліп, біршама сараланған білім

мазмұнымен қамтамасыз ететін басым бағыттары мыналар болып табылады:

- жаңа қызмет бағыттарын (ақпараттық, жобалау технологиясы, дизайн, қолөнер, журналистік) жүзеге асыру;
- бағдарламалардың жас ерекшелік ауқымын (мектепке дейінгі жастағы балаларды мектепалды даярлау, жоғарғы сынып оқушыларына арналған ұйымдардың өзара желілі ықпалдастық жаңғдайында бейіндік оқыту) кеңейту;
- білім беру бағдарламаларының спектрін жеке білім алу маршрутын таңдау құқығын қамтамасыз ете отырып кеңейту;
- түрлі деңгейлі білім беру бағдарламаларды (жалпымәдени, тереңдетілген, кәсіпке дейінгі деңгейлік) кеңінен енгізу;

Қосымша білім беру саласындағы балалар әрекеттерінің маңызды бағыттары мыналар:

- түрлі білім беру бағдарламаларын (ізденіс, зерттеу, жобалау, қашықтықтан оқыту т.б.) белсенді игеру;
- әрекеттің түрлі формаларын қолдану (мектеп, қозғалыс, мерекелер, ойын, бос уақыт бағдарламалары, лагерь, ғылыми қоғам, олимпиадалар және т.б.).

5.5. Жалпы білім беретін мектептегі қосымша білім беру функциялары

Жалпы білім беретін мектептегі қосымша білім беру функциялары:

- 1) *білімдік* – баланы қосымша білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту, олардың жаңа білімдерді игеруі;
- 2) *тәрбиелік* – жалпы білім беру мекемесінің мәдени топтарын кеңейту және толықтыру, мектепте мәдени орта қалыптастыру, мәдени орта негізінде адамгершілік ұстанымын анықтау, оларды мәдениетке тарту арқылы әлемдік және отандық мәдениеттің жетістіктеріне баурау;
- 3) *креативтік* – тұлғаның дара шығармашылық іске асыру үшін икемді жүйе құру;
- 4) *компенсациялық* – баланың негізгі (базалық) білімін тереңдететін және толықтыратын, жалпы білім мазмұнын игеру үшін балаға ыңғайлы жағдай жасайтын, таңдап алған шығармашылық саласында табысқа жетуге кепілдік беретіндей қызметтің жаңа бағыттарын меңгеруі;
- 5) *реакциялық* – баланың психологиялық-физикалық күшін қалпына келтіретіндей бос уақытын мазмұнды ұйымдастыру;

- 6) *кәсіптік бағдарлау* – әлеуметтік маңызды белгілі бір қызмет түріне баланың тұрақты қызығушылығын қалыптастыру, кәсіпалды даярлығын қоса өмірлік жоспарын анықтауға көмектесу; мектеп баланың алуан түрлі қызығушылығын танып қана қоймай, оның қабілетін әрі қарай мамандардың көмегімен дамыту үшін қосымша білім беру ұйымын таңдауға мүмкіндік береді;
- 7) *ықпалдастыру* – мектептің бірыңғай білім беру кеңістігін құру;
- 8) *әлеуметтендіру* – балаға әлеуметтік тәжірибені игерту, олардың өмірге қажет әлеуметтік байланыс орнату қабілетін ұдайы өсіру дағдысын меңгерту;
- 9) *қабілеттерін іске асыру* – баланың тіршілік әрекетінің әлеуметтік және мәдени маңызды түрлерінде өзін-өзі анықтауы, оның табысты жағдайды, тұлғалық дамуын сезінуі.

Жоғарыда көрсетілгендермен қатар қосымша білім беру жүйесінің мазмұнында қосымша білімнің дәстүрлі түрлері көрініс тапқан:

- *көркем-эстетикалық қосымша білім беру*: адамның ұрпақ жалғастығын қалпына келтіруге ықпал ететін рухани тәжірибесін жеткізуге, өнер саласындағы құзыреттіліктерін қалыптастыруға, белгілі бір өнер түріндегі қолданбалы дағдыларын дамытуға, эстетикалық тәрбие беруге бағытталған;
- *экология-биологиялық*: экологиялық мәдениетті қалыптастыруға және баланың табиғатты тануға, қорғауға,биология, география, туған өлке экологиясына қызығушылығын дамытуға бағытталған, үздіксіз экологиялық білім берудің негізгі бөлігі болып табылады;
- *дене шынықтыру-сауықтыру және спорттық-бұқаралық жұмыс*: баланың дене бітімінің жетілуіне, салауатты өмір сүруге құндылық қатынасын қалыптастыруға бағдарланған;
- *балалардың туризмін дамыту және өлкетану* адамның, жалпы қоғамның салауатты өмір салтын қалыптастыруға, адамның өмір сүру ортасында тіршілік ету дағдыларын қалыптастыруға, еліміздің өткен тарихын танып білуге бағдарланған;
- *ғылыми-техникалық, технологиялық* талантты оқушы жастардың ғылыми-техникалық шығармашылығына қолдау жасау және дамытуға бағдарланған;
- *әскери-патриоттық тәрбие* балаларда жоғары патриоттық сезімнің қалыптасуына және өз Отанына адалдық сезімін, Отан құрғау мүддесі бойынша конституциялық міндеттері мен азаматтық парызын орындауға даярлығын дамытуға бағытталған;
- *әлеуметтік-педагогикалық* оқушылардың коммуникативтік, интеллектуалдық қабілеттерін түзетуге, балалар мен жасөспірімдердің бос уақытын ұйымдастыру, көшбасшы

сапаларын дамытуға бағдарланған. Бұл әрекет жас ұрпақты азамат болып қалыптасуына, әлеуметтік икемделуіне ықпал етеді;

- *культурологиялық, мәдени-этнографиялық* халық педагогикасының жақсы дәстүрлерінің іске асырылуына және осының негізінде балаларды ата-баба мұрасына және ұлтаралық қатынасқа тәрбиелеуге бағдарланған;
- *экономикалық-құқықтық қосымша білім беру* мәдени ойлауды игеруге бағытталған негізгі жалпы мәдени құзыреттіліктерді қалыптастыруға және дамытуға, логикалық ойлау, мемлекеттік-құқықтық және экономикалық-құқықтық оқиғалар мен үдерістерді жалпылау, талдау, бағалалау қабілеттілігіне бағдарланған.

6. Қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайының талаптарына сәйкес балаларға қосымша білім беру жүйесін жаңарту жолдары

Білім алушылардың қосымша білім алуына қолжетімділікке мемлекеттік кепілдікті және тең мүмкіндікті қамтамасыз ету:

- 1) заңнама және нормативтік құқықтық базаның балаларға қосымша білім беру бөлігін жетілдіру;
- 2) балаларға тегін қосымша білім беру және жетім, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар, денсаулығының мүмкіндіктері шектеулі, өмірлік қиын жағдайға душар болған басқа категориядағы балалар үшін қосымша білім алуға тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ететін қажетті жағдайлар жасау басымдылығын сақтап қалу;
- 3) ұйымдардың желісін дамыту, қосымша және орта білім жүйесінің, ғылым мен өндірістің кіріктірілуі арқылы балаларды қосымша біліммен қамтуды ұлғайту;
- 4) жалпы білім беру мектептерінде және қосымша білім беру ұйымдарында балаларға қосымша білім беруді нормативті қаржыландыруды енгізу;
- 5) балаларға қосымша білім беру жүйесінде заманауи инфрақұрылым құру, материалдық-техникалық базаны нығайту, экономикалық қатынастарды жетілдіру;
- 6) жалпы орта және қосымша білім мазмұны сабақтастығының негізінде білім беру кеңістігінің біртұтастығын сақтау, қосымша білімнің мазмұны мен құрылымын жаңарту, балаларға қосымша білім берудің тиімділігі мен сапасын жетілдіру;

7) балаларға қосымша білім беру жүйесінің ведомствоаралық ерекшелігін дамыту, қосымша білімнің қолжетімділігін қамтамасыз етуде мүдделі органдар мен ұйымдардың жұмысын үйлестіру;

8) білім беру қызметіне әлеуметтік тапсырысқа кешенін маркетингтік зерттеу жүргізу.

Балаларға қосымша білім берудің мазмұнын, ұйымдастыру түрлерін және технологияларын жетілдіру есебінен балаларға қосымша білім беру сапасын қамтамасыз ету:

1) әр түрлі бағыттағы және ұзақ мерзімді жаңа бағдарламалар әзірлеу арқылы балаларға қосымша білім беру жүйесінің мазмұнын жаңарту;

2) білімнің түрлі салалары кіріктірілген және қосымша білім берудің икемділігі мен вариативтілігін қамтамасыз ететін инновациялық білім беру бағдарламаларын әзірлеу;

3) инновациялық ғылыми үдеріске, жаңа технологияларға, құрастыруды дамытуға, өнертапқыштық және ғылыми-техникалық шығармашылыққа бағдарланған ғылыми-техникалық бағыттағы жаңа буын бағдарламаларын әзірлеу;

4) балаларға қосымша білім беру жүйесінің тәрбиелік әлеуетін күшейтетін және тұлғаның рухани-адамдық сапасын дамытуға мақсатталған заманауи әлеуметтену бағдарламаларын әзірлеу;

5) тарихи-өлкетану және туристік-экспедициялық бағытта «Атамекен – бесігім алтын!», ғылыми-техникалық бағытта «Ғылымға мектеп табалдырығынан», әлеуметтік бағытта «Мен – Қазақстан Республикасының азаматымын» танымдық-зерттеу өңірлік бағдарламаларын әзірлеу;

6) кәсіби білім беру жүйесінде өзінің органикалық жалғасын табатын, кезеңдік ұзақ мерзімді жеке білім беру маршрутын жасауға мүмкіндік беретін білім беру бағдарламаларының сабақтастығын қамтамасыз ету;

7) жаңа технологияларды енгізу, оның ішінде зерттеу жобаларын, ақпараттық, телекоммуникациялық технологияларды, шығармашылық даму, өз бетінше білім алу технологияларын қолдану, «e-learning» бағдарламасын қосу;

8) «Білім» телеарнасында балалар үшін «Ойлан. Ізден. Тап», «Мен – зерттеушімін», «Темірқазық» және т.с.с. телебағдарламалар, қосымша білім беру ұйымдарының web-порталы, балалар үшін web-сайт (www.ziyatker.kz), қосымша білім беру бағыттары бойынша балалар

журналдарын жасау арқылы білім берудегі біртұтас ақпараттық орта құру;

9) қосымша білім беру ұйымдарында дистанциялық оқытуды дамыту;

10) қосымша білім беру ұйымдарының базасында бейіналды және бейінді оқытуды дамыту арқылы жасөспірімдердің өзін-өзі кәсіби анықтауына ықпал етуге жағдай жасау;

11) білім алушыларды мамандыққа алдын ала бағдарлауда кеңестік, ақпараттық-аналитикалық және білім беру қызметтерін көрсету мақсатында қосымша білім беру ұйымдарында әлеуметтік қызметтер құру.

Педагогтер мен басшы қызметкерлердің, сондай-ақ балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі бейін бойынша мамандардың әлеуметтік мәртебесін арттыру және кәсібилігін жетілдіру:

1) жоғарғы оқу орнындағы қосымша білім педагогтерін даярлау жүйесін жетілдіру;

2) балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі педагог және басшы қызметкерлердің еңбек ақысын төлеу механизмін жетілдіру;

3) балаларға қосымша білім беру саласындағы жас мамандарды қолдау жүйесін құру;

4) балаларға қосымша білім беру жүйесінде үздік педагог қызметкерлерді және бейін бойынша мамандарды сақтап қалу үшін моральдық және материалдық қолдау жүйесін жетілдіру;

5) балаларға қосымша білім беру ұйымдары педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың, сонымен қатар педагогикалық білімдері жоқ бейін бойынша мамандарды қайта даярлаудың ведомствоаралық жүйесін құру;

6) кадрлармен қамтамасыз ету бойынша бірыңғай мониторинг жүйесін құру;

7) мамандар үшін электрондық оқу, бағдарламалық, әдістемелік, ғылыми, анықтамалық базалар құру;

8) білім беру жүйесінің облыстық және республикалық іс-шараларындағы жеңімпаз педагог қызметкерлер үшін жеңілдіктер беру жүйесін құру.

Балаларға қосымша білім беру жүйесін басқарудың тиімділігін арттыру:

1) балаларға қосымша білім беру мәселелері бойынша өңірлерде ведомствоаралық (білім, денсаулық, мәдениет, төтенше жағдай, ішкі істер, еңбек және халықты әлеуметтік қорғау т.б. басқармалары) үйлестіру кеңесін құру;

2) балаларға қосымша білім беру ұйымдарын басқарудың мемлекеттік-жеке нысандарын енгізу;

3) әлеуметтік серіктестікті, оның ішінде бизнес құрылымдар мен қоғамдық ұйымдарды дамыту механизмін енгізу.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінің заманауи инфрақұрылымын құру, материалдық-техникалық базасын нығайту, экономикалық қатынастарды жетілдіру:

1) өндірістік және әлеуметтік бағыттарда ғылым қалашықтары, балалар ғылыми мұражайлары, технопарктер, бизнес-инкубаторлар, балалар банктері, шаруа немесе фермер шаруашылықтары, сондай-ақ қызығушылықтары бойынша «Жас Ұлан», балалар парламенті, Қазақстан халықтарының балалар ассамблеясы және т.с.с. сияқты балалар қоғамдық бірлестіктер құру;

2) білім алушыларды әлеуметтік жобалар әзірлеу және зерттеу жұмыстарын жүзеге асыру үдерісіне тарту үшін жағдай жасауға мүмкіндік беретін білім ұйымдарының әлеуметтік инфрақұрылымын құру;

3) бюджеттен тыс қаржыларды тарту арқылы балаларға қосымша білім беру жүйесін қаржыландырудың жаңа тетігін енгізу:

а) балалардың әлеуметтік бастамалары мен балалар қоғамдық қозғалыстарын мақсатты қаржыландырудың бюджеттік бағдарламасын енгізу;

б) мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс (республикалық және жергілікті деңгейде)

в) фандрайзинг. (қайырымдылық ұйымының өз бағдарламаларын іске асыру және мақсаттарына қол жеткізу үшін қажетті ресурстар алуға бағытталған қызметі)

Фандрайзинг тәртібінде жинақталатын деректер:

балалар қоғам бірлестігінің бағдарламасы мен жобаларын бастауға мемлекеттік субсидия, жергілікті органдар мен ұйымдарының қолдау көрсетуі;

қазақстандық және халықаралық қайырымдылық ұйымдар, қорлар, жеке тұлғалардың жәрдемқаржысы;

олардың бизнестің жауапты әлеуметтік қағидасын жүзеге асыру мақсатында коммерциялық ұйымдармен іске асыру.

Дарынды балаларды қолдау жүйесін дамыту:

- 1) мекемеаралық іздеу жүйесін құру, іс-шараларды өткізуде талантты балаларды қатыстырып және қолдау;
- 2) балаларға қосымша білім беру бағыты бойынша халықаралық іс-шараларға қатысушыларға жағдай жасау;
- 3) балаларға қосымша білім беру бағыты бойынша бейімді лагерьлердің жұмысын ұйымдастыру және құру;
- 4) балалар ғылымын дамытуды қаржыландыру үшін «Балалар ғылымда» қорын құру;
- 5) қосымша білім берудің көркемдік-эстетикалық бағытын дамытуды қаржыландыру үшін «Балалар өнерде» қорын құру;
- 6) балалардың жеке траекториялық білім бойынша оқуы;
- 7) балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі республикалық, халықаралық конкурстар мен әр түрлі бағыттағы жарыстарда жеңімпаз атанған балаларға жоо түсуге көмек көрсететін жүйені кеңейту;
- 8) білім үдерісінің барлық қатысушылардың денсаулықтарына, салауатты өмір сүру қатынасын құруға қамтамасыз ететін бағдарламаларды әзірлеуі және енгізуі;
- 9) қоғамдық ұйымның белсенді балалары мен жасөспірімдерін әлеуметтік мағынадағы жобаларды жүзеге асыруға және құрастыруға назарын аударту.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінің сапалы дамуы үшін қажетті шарттар

Балаларға қосымша білім беру жүйесін сапалы дамыту тек бүгінгі күннің талаптары мен қоғам дамуының қарқынына сәйкес жағдай жасағанда ғана мүмкін.

1. Балаларға қосымша білім беру жүйесінің **нормативтік-құқықтық базасын жетілдіру**. Қосымша білім беру жүйесі Қазақстан Республикасы Білім туралы Заңына «Қазақстан Республикасында қосымша білім беру» бөлімін енгізу арқылы мемлекеттік қолдау жасалғанда ғана тиімді қызмет ете алады.

2. Балаларға қосымша білім беру жүйесін **кадрлық қамтамасыз ету**. Балаларға қосымша білім беру жүйесін кадрлық қамтамасыз етуді жетілдіру мынадай:

балаларға қосымша білім беру жүйесінің педагог қызметкерлерінің инновациялық-педагогикалық және ғылыми-зерттеушілік қызметтеріне гранттар беру, байқаулар өткізу жолымен ынталандыру;

қосымша білім беру педагогтарының арнайы кәсіби даярлығы;
басшы және педагог кадрларын қайта даярлау және біліктілігін
құзыреттілік тәсіл негізінде арттыру жүйесін құру;

3. Балаларға қосымша білім беру жүйесін **бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз ету.**

3.1. Қосымша білім беру ұйымдарындағы білім беру үдерісінің ғылыми негіздерін әзірлеу негізінде, баланың жасына, ұйым түріне, әлеуметтік мәдени ортасының ерекшелігіне сәйкес алдыңғы қатарлы технологияларды пайдалана отырып жаңа буын қосымша білім беретін оқу бағдарламаларын әзірлеу.

3.2. Қосымша білім беретін оқу бағдарламаларын әзірлеуде білім алушылардың нақты талабы ескерілуі қажет. Бағдарламалар кіріктірілген сипатта және балалардың табысты әлеуметтенуіне ықпал ететін дағдыларын игеруіне бағытталуы тиіс. Қосымша білім беретін оқу бағдарламалары білім алушылардың өзін-өзі билеуін, шығармашылығын дамыту, олардың қабілеттерін іске асыру, қоғам өміріне бейімделуі, азаматтық сана-сезімін, жалпы мәдениетін, салауатты өмір салтын қалыптастыру, бос уақытын мазмұнды ұйымдастыру үшін жағдайлар жасауды көздейді (ҚР «Білім туралы» Заңы, 14-бап).

3.3. Қосымша білім беру жүйесінде қолданылатын бағдарламалар мазмұнының балалардың жас ерекшелігіне, психологиялық-физиологиялық ерекшеліктеріне сәйкестігін анықтау үшін Орталық жанынан құрылған Әдістемелік кеңес сараптамасын жүргізу.

3.4. Қосымша білім беруде қоғамдық және мемлекеттік ұйымдармен түрлі ынтымақтастық формаларын жетілдіру, қосымша білім беру ұйымдарымен, мектептермен байланысты дамыту, ата-аналарды балалармен бірлескен әрекетке тартуға бағытталған отбасылармен біршама жоғары деңгейде жұмыс жүргізу.

3.5. Негізгі және қосымша білім беру арасындағы сабақтастықты соңғы компенсаторлық қызметті іске асыру негізінде анықтау.

3.6. Қосымша білім беру мазмұнын теориялық және анықталған практикалық ережелер негізінде жаңарту.

3.7. Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының инфрақұрылымын қалыптастыру және жетілдіру, олардың ақылы қызмет көрсету мүмкіндігін қарастыру.

3.8. Балаларға қосымша білім беру саласында қосымша білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттыру жүйесіне арналған кәсіби білім беру бағдарламасының талаптарын әзірлеу.

4. Білім беру талабы ерекше балаларға қосымша білім беруде кіріктірудің формалары мен жолдарын анықтау және әлеуметтік жағдайы

төмендерге жататын жасөспірімдерге, «ерекше топтағы» балаларды қосымша білім беру жүйесіне тарту жағдайын жасау;

5. Жалпы білім беретін мектептерде қосымша білім беруді дамыту.

6. Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының **материалдық-техникалық базасын жақсарту**, балаларға қосымша білім беруді қаржыландыру механизмін жетілдіру.

7. Қосымша білім беру жүйесін **басқарудың жаңа мемлекеттік қоғамдық механизмін енгізу**. Әрбір балаларға қосымша білім беретін ұйымда сапаның барлық компоненттерін қамтитын, оның ішінде сапаны қамтамасыз етудің жобаланған шарттары, сондай-ақ білім сапасын басқарудың ұйымдасқан механизмі бар сапа мониторингі бағдарламасы болуы қажет.

8. Жүйені дамытуды іске асырудың нормативтік құқықтық базасын қамтамасыз ету.

Қосымша білім беру жүйесін дамытудың инновациялық жолдары

7.1. Ресурстық орталық – эстетикалық бағыттағы балаларға арналған қосымша білім беру ұйымының қазіргі тиімді нысаны (Қарағанды қаласы №2 өнер мектебінің базасындағы Қосымша білім беру ресурстық орталығы)

Республикамыздың Президенті Н.Ә. Назарбаев отандық білім жүйесін дамытудың жетекші бағыты ретінде балалардың қоршаған ортамен қажетті қатынасқа түсу, оған барынша бейімделу және қызмет жасау қабілетін жетілдіру үшін білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту қажеттілігін анықтап көрсетті.

Әр баланың жеке даму қабілетін қамтамасыз ететін және білім алушылардың өзін-өзі анықтауы мен өзін-өзі жүзеге асыруы үшін жағдай жасайтын қосымша білім беру жүйесі мемлекет басшысы анықтаған міндеттерді іске асыруға ықпал жасауы тиіс.

Заманауи білім беру саясатының басылымдықтары мен білім беру қызметіне тапсырыс берушілердің қажеттіліктеріне сәйкес қазіргі кезеңдегі қосымша білім беру ұйымының басты мақсаты білім беру үдерісінің сапасын арттыру үшін қажетті жағдайлар жасау болып табылады.

Қосымша білім беру ұйымы ретінде балалар өнер мектебі мемлекеттің, қоғамның және азаматтардың көркемдік білім мен эстетикалық тәрбие саласында білім алу қажеттілігін қанағаттандыруға бағатталған.

Әлеуметтік біліктіліктің жетістігін, өз-өзін анықтаға әсер ететін білім кеңістігін құруда заманауи өнер мектебінің міндетті іс, сондай-ақ мектеп білім алушыларының көптеген көркемдік дамуы, олардың әр түрлі өнерді игеруі болып табылады.

Қосымша білім беру жүйесінің заманауи даму кезеңі көбінесе инновациялық даму тәртібіне негізделеді, олар:

қосымша білім беру қызметтерінің спектрін кеңейту арқылы көпкөркемдік білім беру қағидалары мен білім алушылардың көркемдік-шығармашылық дамуына инновациялық технология үдерісін енгізу;

қосымша білім беру инновациялық ұйымының ашылуы;

көркемдік білім беру саласында жаңа оқу жобаларын құру.

Қарағанды қаласындағы №2 өнер мектебінің педагогтар ұжымы мемлекеттік саясаттағы білім жүйесінің модернизация міндетін анықтауды өздерінің қызметтерінде жүзеге асырады. Бұл қосымша білім беру қазіргі таңда мектептің, балалардың қажеттіліктері мен социум сұраныстарының шындығына заманауи жауап беретін жетекші ұйымдарының бірі, онда балалар өнерді жақсы меңгеріп, оқуы үшін барлық жағдай жасалған, оқу эстетикалық бағыттар бойынша жүзеге асырылады.

1. Музыкалық – бұл сыныпта домбыра, қобыз, фортепиано, баян, флейта, саксафон, скрипка, хор, эстрадалық және халық әндері.

Мектеп мұғалімдерінің жоғары шығармашылық белсенділік деңгейінің даму нәтижесінде білім алушылар әр түрлі конкурс және фестивальдарға қатысып, жүлделерге ие болады;

2. Көркемдік бөлімде, барлық елдердегі жас суретшілер жиналатын республикалық пленэрлерге білім алушылардың әрдайым баруына мүмкіншіліктері бар, бірнеше рет халықаралық конкурстарға қатысып жүлделерге ие болды;

3. Театрлық бөлім, Қарағанды облысындағы К.С.Станислав атындағы театрдың белді әртістері сабақ өткізеді.

4. Эстрадалық-цирк бөлімі – Қарағанды облысындағы жалғыз бөлім.

Мектеп педагогтарының басты мақсаты – білім алушылардың зейінділігін оятып және жеке қабілеттілігін дамыту, олардың өнердің әр түрлі түрлеріндегі әрекеттестік жағдайындағы шығармашылықтарын дамыту, эстетикалық бастама білімін кәсіптік деңгейде беру, өнер кешенінде бастауыш мектеп балаларына тапсырмаларды көптеп беру, орта және жоғары буында факультативтік курстарды таңдауды өз құқықтарына беру.

2010 жылы педагогтар ұжымымен Өнер мектебінің базасында қосымша білім беру ресурстық орталығын (ҚББРО) ашу туралы шешім қабылдады.

2007 жылы өнер мектебінде 518 білім алушы болса, 2012 жылы қыркүйекте 1183 білім алушы болды. Педагог ұжымының бірқалыптылығы, жұмыста жаңа жобалармен іс жүргізуде үнемі ізденушілігі, концерттік және конкурстық спектрларды дамытуы, мектептің сыртқы келбетін құруға және білім алушылардың санының көбеюі үшін жұмыстар жүргізеді. Қосымша білім беру ресурстық орталығының ашылуына әсер еткен басылымдылық бөлік адам құрамының көбеюі, қызметі үш жылға есептелінген және болашақта балаларға қосымша білім беру жүйесін одан әрі жетілдіруге бағытталған.

Қазақстан Республикасында жалпы білім беретін мектептер мен өнер мектебінің әлеуметтік әрекеттестік үрдісінің күшеюі бақыланады. Бұл байланыстың әрекеттестік тиімділігі қосымша білім беру орталығының құрылуы болып табылады. Қарағанды облысының біліктілікті жоғарлату институтының ректоры, профессоры Контаев С.С. ресурстық орталықтың тіршілік етуінің тиімді екенін жоғары нәтижеде дәлелдеп, тәжірибе жұмысында жетекшілік етіп, бұл жобаның туындауына себепкер болған.

Тәжірибенің мақсаты кәсіби оқу орындарының және жалпы білім беретін мектептердің, өнер мектептерінің әлеуметтік әрекеттестігінің негізінде өнер және мәдениет саласында кәсіби деңгейде өзін-өзі анықтауына, эстетикалық шығармашылықтың дамуына әсер ететін қосымша білім берудің жаңа моделін анықтау және құрастыру болып табылады.

Қосымша білім беру ресурстық орталықтың құрылуына келесі факторлар әсер етті:

көптеген балалар өздерінің ата-аналарының жағдайына байланысты музыкалық мектептер мен өнер мектептеріне бара алмайды. Өз балаларын жалпы білім беретін мектепке апару тиімді, ол жерде тек оқып қана қоймай, сонымен қатар өнердің әр түрлі түрлерін меңгеруі оның шығармашылық дамуын және эстетикалық тәрбиесін қамтамасыз етеді;

бұдан басқа, профильдік бейімділікті сипаттайтын, білім берудің 12 жылдығына өткен кезде, әрбір білім алушы өзінің білім бағдарын қалыптастыра алуы мүмкін.

Музыкалық мектептер мен өнер мектептерінің оқу бағдарламалары 7 жылдық білім беруге есептелінген. Сондықтан жоғары сынып білім алушыларының кәсіби ниетпен мәдениет және өнер саласы бойынша колледж және ЖОО-на түсуге тәжірибелік дайындық қажет болмайды.

Ресурстық орталықтың білім беру қызметінің ерекшелігі қосымша біліммен жалпы білім беретін мектеп білім алушыларының барынша көп бөлігін қамтуға мүмкіндік беріп, олардың сабақтан тыс уақытта еңбекпен айналасуын қамтамасыз етіп, тәрбие үдерісінің тиімділігін көтереді.

Қосымша білім беру ресурстық орталығы оның құрамына кіретін білім беру ұйымының базасында, тірек өнер мектебінің ресурстарын пайдалану арқылы балалардың қызығушылықтары мен қабілеттеріне сәйкес көркем-эстетикалық талғамын дамыту үшін қажетті жағдай жасау үшін құрылған.

Соның негізінде әр мектептердің құқықтарын сақтайды, яғни әкімшілік және экономикалық дербестігін. Басқа сөзбен айтқанда, дербес мектептер болып қалғанымен де, ресурстық орталықтың шарттары баланың тәрбиесін және шығармашылығын дамытуда сыныптан тыс жұмыстар мен мектептен тыс саладағы ресурстарды біріктіруге бағытталған.

Ресурстық орталық білім беру кеңістігінде әрбір жалпы білім беретін мектеп, өздерінің міндеттерінің орындауда үйірме, секция қызметтерінің жұмыс жасауымен, сабақты өткізу орындарынмен және білім алушылармен қамтамасыз етіп, оқу үдерісін өздігінен жүзеге асырады. Өнер мектебі білім беру қызметін ұйымдастыруға, педагогтармен қамтуға және білім беруді өз жауапкершілігіне алады.

Бұдан басқа, жоғары және орта кәсіби оқу орындарында, мәдени орталықтарда белсенді әлеуметтік серіктестік рөлін алады.

Сонымен, Ресурстық орталықтың педагогикалық мақсаты әлемдік тәрбие қызметін құру қажеттілігін, жеке тұлғаның шығармашылық дамытуын, өнер және мәдениет саласында табиғи мүмкіндіктерін негізге алып, кәсіби өзін-өзі анықтауға, білім алушының қызығушылығы мен бейімділігін, білім жүйесіндегі мемлекеттік талаптарды және әлеуметтік тапсырысты жүзеге асыруын қамтамасыз ету болып табылады.

Ресурстық орталықтың негізгі міндеттері:

білім беруді тиімді көтеру, педагогтар мен олардың әлеуметтік серіктестіктерінің аумақтық интеграцияға күш салуы арқылы баланың жеке шығармашылығының дамуына бағыттау;

әр балаға өзінің қажеттілігін, қызығушылығы мен мүмкіндіктерін, өзінің жеке даралығын танытуға және мүмкіндіктерін жүзеге асыруына жағдай жасау;

бейімді оқудың бейімалды дайындық жүйесіндегі ұйымдардың әрекеттестігі;

өнер тарихын, музыканы, қазақ халқының және басқа халықтардың салт-дәстүрін оқыту негізінде әлемдік және отандық мәдениет жетістіктеріне білім алушыларды араластыру;

білім беру ұйымының әлеуметтік серіктестіктерін күшейту арқылы балалардың бос уақытындағы қызметін ұйымдастыру.

Сонымен, ресурстық орталықтың білім саласындағы мүмкіндіктерін қолданып, әр мектеп өзінің педагогикалық міндетін шешуге мүмкіндігі бар. Бірінші кезекте, бұл мемлекеттік тапсырманы орындау – қосымша білім берумен білім алушыларды көбірек қамту. Екінші – балалар құқық бұзушылықтары және қылмыстық тәуекелін төмендеуі, расымен де өнер адамдық-рухани тәрбиесі, толеранттығы, азаматшылдығы, адамның жағымды эмоциялы шеңбері болып табылады.

Ресурстық орталықты басқару үйлестіру кеңесімен жүзеге асырылады, оның құрамына мектеп жетекшілері, облыстық білім басқармасының өкілдері, облыстық біліктілікті жоғарлату институты, қалалық білім бөлімі кіреді.

Өнер мектебінің директоры, ҚББРО ережесіне сәйкес, басшылық тікелей қосымша білім беру үдерісін жүзеге асырады. Мектепте директордың ресурстық орталық қызметі бойынша орынбасарының бірлік штаты болады.

Оқу-әдістемелік кешені әр түрлі деңгейдегі оқытуды авторлық оқу және жаңғыртылған бағдарламалармен қамтамасыз етеді: жалпыдамытылған, мамандандырылған, профильдік білім алушылардың мақсаттары мен қызығушылықтарына тәуелді.

Жалпы эстетикалық дамуы үшін өнер мектебіне қатысатын балалар жалпы дамытушылық бағдарлама бойынша білім алады. Кімде-кім арнайы тәжірибелік дағдылар мен ұсталықтарды иеленуді қаласа, алайда, орта деңгейлі қабілеттілікке ие болған, арнайы бағдарлама бойынша білім алады. Көркемдік бейімді кәсіби оқу орнына түсетін жоғары сынып білім алушылары үшін профильді оқу бағдарламасы берілген. Бұл дифференциалдық амалдың жүзеге асуына жағдай жасайды.

Қазіргі күні Қосымша білім беру ресурстық орталық құрамына қаланың 13 мектебі кіреді. Балалар музыка бойынша (домбыра, қобыз, халық әндері, фортепиано, флейта, баян, эстрадалық әндері), көркем және хореографиялық бағыттарға қатысады. Көптеген түлектер мәдени және өнер орындарының жоғары және орта кәсіби оқуларында өздерінің оқуларын жалғастырады. Басқалары өзге кәсіптерді таңдап, өнердің ақиқатын бағалағыштары болып қалады.

Ресурстық орталықта 524 бала білім алады, оның 84-хореографиямен, 349-музыка өнерімен, 31 – бейнелеумен. Педагогикалық ұжымда 48 педагог. Оның 3-хореограф, 41-музыкант, 4-суреттеуші.

Қазақ ұлттық өнер университеті, Т.К.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық

консерваториясы, Тәтімбет атындағы Қарағанды өнер колледжімен бір мезгілде өзара ынтымақтастық туралы келіссөздер жүргізеді.

Музыка бағыт бойынша білім беру жүйесін жүзеге асыруда сабақ кестесі құрылып, музыкалық аспаптармен қамтамасыз етіліп, өнер мектебінің педагогтары жұмылдырылған. Хореографиялық бөлімнің білім алушыларының сахналық костюмдермен шығуына жағдай жасалған. Ресурстық орталық мектебінде білім алушыларға оқуда жеңілдіктер қарастырылған.

Қосымша білім беру ресурстық орталығының жұмыс мониторингінің нәтижесі төмендегідей анықталған:

білім алушылардың эмоциолдық-жеке мәселелер жоспарының болмағандығы, яғни беймазальық, өз-өзіне сенімсіздік, белгілі балалар ұжымында болғанда ынғайсыздық. Білім алушылардың қоғаммен қарым-қатынаста дағдылары қалыптасып, өзіне қоршаған ортаға, адамдарға деген қарым-қатынасы жағымды белгілер қалыптастырған;

оқу жылының барысында балалар мектептік және қалалық концерттерге қатысуы.

Осының барлығы білім алушының көркем шығармашылық саласында өзінің күшін сынауға, өнер саласының әсемдігін бағалай білуге, тамаша жағдайларды қабылдай білуге үйретеді.

ҚББРО шығармашылық конкурстарға қатысып және жүлделерге ие болуы көркем-эстетикалық бағытының нәтижесінің көрсеткіші.

ҚББРО дамуының болашағы:

театрлық білім беру қызметін кеңейту, вокал-хор өнерінің түрлерін білім алушылардың қажеттілігіне сәйкестендіру;

қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы жалпы білім беретін мектептердің кәсіптік бағдар беру жұмысын жандандыру. Бұл жағдайда, жоғары сынып оқушыларын оқыту орта білім беретін мектептің оқу жоспарының вариативті бөлігінен басқа сабақтан тыс уақытта қосымша білім беру түрінде жүргізіледі;

қосымша білім беру педагогтері мен білім алушыларға on-line режимінде шебер сабақ және интерактивті тақтамен сабақ өткізу;

Сонымен, Қосымша білім беру ресурстық орталығы ірі облыстық орталықтары сияқты ауылдық жерлерде де балаларға қосымша білім беру ұйымы мақсатталған түрі болып табылады.

7.2. Балаларға негізгі және қосымша білімді интеграциялау негізінде біртұтас білім кеңістігін қалыптастыру (Павлодар қаласы Балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы)

Қазіргі заманда әлеуметтік-экономикалық жағдайда қосымша білім беретін ұйымдарының қызметінің тиімді және перспективалы бағыттары-оның жалпы орта білім беретін ұйымдармен бірігуі. Бұл қосымша білімнің дамуын оңтайландырады, оның жүйелі мінездемелерін қуаттандырады, жүйеге білім беру ұйымдарының басқа түрлерін қосады, соның негізінде білім беру аясын кеңейтіп, жеке бағыттарды жүйеге біріктіреді және бұл ретте әр ұйымның өзгешелігін сақтайды.

Павлодар қаласындағы балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығының педагог ұжымы білім-тәрбие үдерісінің сапасын тұжырымды басқару ойын құру және меңгеру жолымен, жалпы орта және қосымша білімді біріктіру арқылы қосымша білім беру ұйымының қызметін жаңартуда жаңа тұжырымдаманы құрастырды.

Орталықтың даму бағдарламасы «2011-2015 жылдары білім алушылардың кәсіби деңгейде өзін-өзі анықтау компетенттік тәсілін қолдану» бірнеше кезеңдерін ұсынады:

1 кезең – программалық-әдістемелікке компетенттік қолдану тәсілін енгізу, ал кейін оқу-тәрбие қызметіне;

2 кезең – жалпы орта және қосымша білімнің бірігуі;

3 кезең – үздіксіз білім беру кеңістігін құру.

Уақыттың айтылмыш арасына бірінші кезең өзінің аяқталу сатысына жетті, бірақ екінші кезеңнің дайындық әрекеті онымен қатар жүргізілді.

Біріктіру жолының жоспары бойынша бірнеше мәселелерді және туындаған қайшылықтарды жоюға тура келді және ең алдымен бұл көзқарас Орталық қызметтің негізгі дәстүрлі үйірме жұмыстары.

Бүгінгі күнде нені иелендік: біріншіден, мектеп мүмкіндіктеріне карағанда қосымша білім беру қажеттіліктері жоғары, екіншіден, мектептерге бір жағынан білім стандартын меңгеру қажет, ал басқа жағынан алсақ тұлғаның еркін және жарасымды дамуы үшін жағдай жасау керек. Бұл жағдайда қазіргі заман біліміндегі модернизациялық стратегиялық тапсырмаларды бірігіп шешуге қосымша білім беру ұйымдары өздерінің техникалық-материалдарын, кадрлық, әдістемелік, ақпараттық ресурстары арқылы көмек бере алады.

Не істедік: мектептерге қосымша және жалпы орта білімнің бірігу жолы арқылы әлеуметтік серіктестік тұжырымдамасын дамыту берілген болатын, ең басты бір-біріне тең құқықта және мүдделестікте. Екі жақтың келісімі арқылы 25 мектеппен және интернаттарда Орталық филиалының ашылуы болып, соның негізінде 1000 білім алушы жұмылдырылды.

Орталықтың және білім беру ұйымының әрекеттестігінің моделі:

Біржақты әрекеттестік моделі мектеп қабырғасындағы үйірмелердің, секциялардың, клубтардың өздігінен жұмыс жасауы сияқты, Орталықтың қабырғасында да жұмыс жасайды. Әрекеттестіктің стратегиялық сызықтары олардың арасында жұмыстарды жалғастырады. Өкінішке орай, әзірше бұл ең тараған модель. Бірақ тіпті қосымша білім берудің мынадай нұсқасы жалпы білім беретін ұйымда белгілі бір мағына береді, неғұрлым балалардың еңбекпен шұғылдануы олардың қай спектрге қызығушылығы бар екендігін аңғаруға болады. Аталмыш модельмен Орталық 25 мектептің 15 білім беретін ұйымымен жұмыс жасайды.

Интеграциялық әрекеттестік моделі. Бірлесе құрастырылған қосымша білім беруді дамыту бағдарламасын аталмыш модуль толықтай білім саласындағы кеңістіктің көтерілуіне мүмкіндік жасап, мектептің білім жүйесін жалпы дамыту бағдарламасын құрастыру түрінде ретінде кірді. Бұл модульде Орталықтың және мектептің ресурстық мүмкіндіктері әр түрлі деңгейде қолданылып (ақпараттық, әдістемелік-бағдарлама, материалды-техникалық базасы, педагог кадрлары), осы білім бағдарламаларын жүзеге асырады. Жұмыстың әр түрлі формалары қолданылады: элективті курстар, экологиялық лекторлар, зерттеу жобаларының қызметі, оқу-өндірістік, экологиялық-өлкетану, Орталықтың базасында туристік практикум және экскурсия сол сияқты мектептерде. Орталық осы модель арқылы 8 мектеп және 2 интернатпен жұмыс бастады.

Орталық **элективті курстарды** құрастырды: «Зерттеу қызметінің кіріспесі» (5-сынып), «Зерттеу қызмет ұйымының негіздері» (8-10 сынып), «Қоршаған ортаның экологиялық мониторингі», «Жас экскурсовод», «Мектеп туризмінің нұсқаушысы», **экологиялық лекторлар:** «Су – өмірдің бастауы», «Өсімдіктер әлемінде», «Жасыл ғаламшар» және тағы басқа.

Экология-өлкетанулық практикумдар, архепалеонтологиялық экспедиция мұражаймен бірлесе ұйымдастырып өткізіледі: аймақтық компоненті биология, география, тарих арқылы ең басты құзіреттілікті тәжірибеде қолдану. Білім алушылар экскурсоводтың дағдысын, мұражай қызметкерінің, ғылыми-зерттеу қызметінің зерттеулерін үйренеді.

Оқу-өндірісінің практикумы, тәжірибелік жұмыстар, экскурсия экология-ботаникалық кешенінің базасында ұйымдастырылып өткізіледі, оған кіретіндер оқу бөлмелері, алуан түрлі құрамды жылыжай, өндірістік телімінің 3,5 гектар аралығында жеміс көшеті және сәнді бұта тұқымы, жидектер жерімен, бақшамен, дендрармен, сәнді гүл алатын бөлмелері.

Экотуристік практикум Орталықтың туристік-жаттығу базасында ғана өтпейді, оған кіретіндер: оқу кабинеті, жаттығу жиындарын ұйымдастыру өндірістік орында, туристік-жаттығу сокпағы, скалодром және жорыққа шығу формалары, экспедиция, саяхат, жарыс. Әлбетте, айтылмыш кешеннің түрі коммуникативті, шығармашылық, үдетпелі әлеуметтік құзырлардың тиімді тәсілі мен құралымы болып табылады.

Зерттеу-жобасы мен табиғатты қорғау қызметінің бағыттары: «Экология. Туризм. Өлкетану» марафон ауқымдарында интеграция бағдарламасымен жұмыс жасайтын барлық 25 мектеп экология, туризм, өлкетану бойынша қамтылған.

Марафон іс-шарасының кешенінде (конкурстар, ғылыми-тәжірибелі конференциялар, көрмелер, фестивальдар, жарыстар) дарынды балаларды анықтап, ары қарай педагог мамандар сырттай экология-өлкетану мектебінің бағдарламасы бойынша жұмыс жүргізеді.

Арақашықтық әрекеттестігінің модулі. Бұл модуль қосымша білім беру бағдарламасын жүзеге асыруда жалпы орта білім беретін ұйымдарға тиімді. Модуль қосымша білім беру ұйымдарының лайықты кадрлық потенциалы жоқ ауыл мектептерінде қолданылады.

Модульді іске асуы екі бағыт бойынша жүргізіледі:

Сырттай экология-өлкетану мектеп қызметінің аумағында Орталық білім алушылармен жұмыс жасауда аралық элективті курсын ұсынады, ол бойынша білім алушыларға тақырыпты және ғылыми жетекшіні өзі таңдауға, ғылыми-зерттеу қызметімен айналысуға көмек көрсетеді.

Педагогтармен жұмыс. Виртуалды әдістемелік кабинет педагогтарға инструкциялды-әдістемелік көмек береді, қосымша білім беру бағдарламаларының формасы интернет-конференция, кеңестер, семинарлар, практикумдар, шебер-сыныптар, біліктілікті жоғарлату курстары, жұмыс бойынша тәжірибе алмасу, ақпараттық-баспасөз қызметі.

Әлеуметтік серіктестік модулі. Осы модульде бірігу әрекеттестігінің ең көп дәрежесі мектептермен, колледждермен, ЖОО,

мәдени ұйымдар, денсаулық сақтау, туризм және спорт, экологиялық және үкіметтік емес ұйымдармен, қоғамдық бірлестіктермен белгіленеді. Бұл модуль оқу ресурстарына қатысуға мүмкіндікті қамтамасыз етеді, оқу кеңістігінің жаңа түрді жасауға нағыз бастамасын құрады, тұлға ретінде әр баланың дамуына, өз-өзін анықтау жолдарын іздеуге мүмкіндік туғызады.

Орталықта әдістемелік - бағдарлама және техникамен қамту бар болғанынан, жалпы орта білім беретін ұйымдармен ынтымақтастық орнатылған, үздіксіз білім кеңістігінің жүйесін құруда бірігу жағдайдағы мүмкіндік береді.

Бірақ енді ғана әрекеттестік жүйесін құру тұрғызуды, әр буын өзінің алға қойған тапсырмасын орындап, дамудың жолдарын жоспарлап анықтайды.

Жоғарыда көрсетілген үлгілердің іске асыру негізгі және профилді заттар бойынша үйренуші құзырлар кеңейтеді, оларға үлкен мүдде құрастырады, ғылыми - зерттеуші қызмет қызықтырумен сөз сөйлейді, кәсіби өз тағдырын өзі шешуге балалардың дайындықтары сапалы деңгейі жоғарылатады, қазіргі әлеуметтік - экономикалық жағдаят шарттарда өмірге бейімделу көмектеседі.

7.3. Астана қаласы Оқушылар сарайының базасындағы педагогикалық тәжірибелік- эксперименттік алаң

Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдарға арналған білім беру саласын дамытудың мемлекеттік бағдарламасында балалардың және жасөспірімдердің әлеуметтік және кәсіби деңгейде өзін-өзі анықтауға, балалардың бейімінің даму факторларын анықтаудағы жеке қызығушылығы мен қабілеттілігін анықтауда қосымша білім беру ұйымдары маңызды рөл алатыны көрсетелген.

2011 жылы желтоқсанда Қазақстан Республикасының Президентінің тапсырысымен Астана қаласында 61 274,6 шақырым ауданды алатын оқушылар сарайы тұрғызылды. Оқушылар сарайының тұрғызылуының ең басты жобасы болып, қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайдағы жас қазақстандықтардың шығармашылық және ғылыми білім потенциалдарының дамуы.

Сарай зертханамен жабдықталған, үйірменің жұмысы үшін оқу жұмыс бөлмелері орналасқан, панорамалық сфералық және планетарлық проекциялармен 3D-технологиясын игереді, обсерватория, 300 орынды көпфункционалды концерт залы, 500 орынды драмалық театр, интернет орталығы, медиацентр, қысқы бақшамен, 264 орынды бөлмеде форум, пікірталастар, дебаттар өткізіледі, балалар драма театры, жеңіл атлетика және баскетбол залдары, күрес және тенниспен шұғылдану залы,

халықтық, спорттық-бальдық, қазіргі заман билерінің дайындалатын залы, қазақ халқының аспаптар оркестрінің залы, театралдық, хор студиясы, көркем галериясы, мұзды мұз айдыны және жүзу қауызы бар.

Оқушылар сарайының қызметінің негізгі болып, оқушылардың қосымша білімі, олардың зияткерлік бағыттары бойынша дамуы:

Ғылыми – математика, химия, биология, экология, биотехнология, генная инженерия, физика, астрономия, аэрокосмонавтика, информатика, программалау, нанотехнология және жаңа ақпараттық технологиялар.

Техникалық шығармашылық – радиоэлектроника, робототехника, авиа және ракетомоделдеу, ғаламдық моделдеу, судомоделдеу, автомоделдеу;

Лингвистика – қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілі, француз тілі, түрік тілі және қытай тілдерін оқу.

Көркем-эстетикалық – бейнелеу өнері, сәндік қолданбалы өнер, қазіргі дизайн, мүсін және керамика, ағаш бұрмалау, конструкциялау және киімдерді модельдеу, әртістік ұсталық, ораторлық өнер, қазақ ұлттық музыкалық өнер, халық аспаптарының оркестірі, вокал, хореография.

Физикалық тәрбие – хоккей, фигуралық сырғанау, жүзу, көркем гимнастика, каратэ, годзюрю каратэ-до, қазақша күрес, таэквондо, дзю-до, тоғызқұмалақ, шахмат, жеңіл атлетика, үлкен теннис, баскетбол, волейбол, футбол, грек-рим күресі, спорттық көрсету және спорттық секциялардың басқа түрлері.

Оқушылар сарайында 137 үйірме және 14 әр түрлі бағыттағы секция жұмыс жасап, 10 000 бала қатысады. Бұл жерде 146 қосымша білім педагогы жұмыс жасайды, соның ішінде Қазақстан Республикасына танымал музыканттар, ғылымға, мәдениетке, спортқа еңбек сіңірген мемлекет қайраткерлері.

Оқушылар сарайы жаңа оқу бағдарламаларының апробациясы мен зерттеулері, бейімдік ЖОО мен ұйымдардың есебімен қосымша білім беруде заманауи технологиялар мен әдістемелері құрылып, эксперименталді педагогикалық алаң болып табылады.

Оқушылар сарайының әдістемелік-бағдарламасын қамсыздандыру қосымша білім берудің басты мазмұны педагогикалық қызметтің негізгі ұстанымдары жалпы стратегиялық дамуды көрсетеді.

Олар белгілі бір іс-әрекет жүйесінің негізінде дидактикалық басылым, бағдарламалық, әдістемелік материалдар, әр түрлі семинарлардың өтуі, кеңестер, әдістемелік ақыл-кеңестер дайындалып іске асады.

Осы құжаттарға сәйкес мақсаттық, авторлық, эксперименталды және үйірме, секция, клубтардың оқу бағдарламалары құрастырылады. Қазіргі уақытта оқушылар сарайында 11 жоба бағдарламасы мақсатты жүзеге асуда, 10 авторлық, 10 эксперименталды, 80 үлгіге алынған оқу және бос уақыттағы бағдарламаларды жүзеге асуда.

Оқушылар сарайының 2011-2015ж.ж. білім дамыту бағдарламасының негізінде Оқушылар сарайының тұжырымдық қызметінің оқу – тәрбие қызметі жүзеге асуда.

Балаларға қосымша білім беру ашық әлеуметтік жүйе ретінде көшбасшылық қасиетті қалыптастыру үшін жағдайды жақсартуға, әлеуметтік шығармашылықтың дамуына, әлеуметтік компетентікті қалыптастыру икемділігі. Қосымша білім беру жүйесі дарынды балаларды дамытуда және қолдауда, балаларды жұрт алдында сенімді сөйлеуге және салааралық негізде дамытады.

Ереже сәйкес, қосымша білім балалардың санқырлығын, қылықтылығын, бірегейлігін және ақыр соңында, тәжірибелік-хабардар білімінің нәтижесін мамандар, кәсіпқойлар, өзі ісінің шеберлері маңызды шараларды жүзеге асады.

Осы уақытта Қазақстан Республикасының Президентінің тапсырмасының жүзеге асуы үшін, жас қазақстандықтардың ғылыми-білім потенциалын және шығармашылығын дамыту мақсатында Оқушылар сарайында балаларға арналған кезеңдік Ұлттық интерактивті саябағын құру, онда интерактивті стенд кешендерін және ғылым, техника, спорт және өнер бағыттары бойынша экспонаттар болады.

Саябақтың құруының негізгі мақсаты: кең популяризациялы интерактивті технологияны шығармашылық оқыту тәсілінде қолданып, негізгі қызметте оқу үдерісін құруға мүмкіндік беруі.

Саябақ, қазіргі заманауи ғылыми лабораториямен жабдықталған, спорттық жабдықтармен және интерактивті экспозициямен, балалардың ізденгіштік және шығармашылық зейінінің дамуына мүмкіндік жасау, оларға белсене-танымдық зерттеу қызметі үшін мүмкіндіктерді береді.

Саябаққа оқушылар, студенттер, балаларымен келетін отбасылар кейбір негізге алынатын жаратылыстану қағидаттарының жолы арқылы интерактивті оқыту аттракциондарының қолдануымен танысады.

7.4. Қосымша білім беру ұйымдарында туристік-өлкетану және экологиялық қызметті дамытудың жаңа түрлері мен әдістері (Батыс

Қазақстан облыстық балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы)

Батыс Қазақстан облысында ондаған жылдар ішінде туристік-өлкетанулық жұмыс жүйесі құрылып және нәтижелі дамуда. Облыстық балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы балалардың қосымша білім беру ұйымының жетекшісі ретінде экологиялық және туристік-өлкетанулық қызметін дамыту стратегиясын іске асыруда. Орталықтың тікелей қатысуымен жастардың туристік орталықтар облыстың көптеген аудандарында ашылды, инновациялық білім беру бағдарламалары мен жобаларының инициаторы болып табылады.

Орталықта туризмдік бірлестік, спорттық бағыт, өлкетану, этнография, экология бойынша 689 бала білім алуда. Сонымен қатар, педагогтар қала мен аудан мектептерінде шаңғыдан, таудан, үнгірден, судан, экологиялық туризмдері бойынша үйірме жұмыстарын жүргізеді. Батыс Қазақстан облыстық балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы экскурсиялық және инструкторивті-әдістемелік бөлімі ашылып, психология-педагогикалық және медициналық қызмет құрылып, республикалық туристік-өлкетанулық «Атамекен» экспедициясының ауқымында жұмыс жасауда.

Батыс Қазақстан облыстық балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы қызметінің негізгі өрісі – Орал қаласында және облыстық аудан мектептерінде туристік-өлкетанулық және экологиялық қызметтерінің келісімділігі, туризм бойынша облыстық іс-шаралар өткізу, өлкетану, экология, әдістемелік қамтуын және оқу-тәрбие жүйесінің ұйымына туристік-өлкетанулық көмек қызметін көрсету, біліктілігін көтеру және турұйымдастырушыларының дайындықтары, жорыққа шығудың жетекшілері, жазғы түздік лагерь, экспедиция.

Орталық қызметінің ең маңызды факторы және болашақтағы дамуы болып, тұрақты онжылдықты және шығармашылық педагогтар ұжымын құру, дәстүрлі және жаңашыл қызметтерін бірлестіру, ұжым жаңа адамдар мен ойларға ашық, сипаттарымен тәжірибелі қызметкердің тіркесі болып табылады, шығармашылық негізде жұмыс істейтін педагогтар, өзінің үнемі біліктілігін арттыруға тырысуы.

Батыс Қазақстан облыстық балалар-жасөспірімдер экология және туризм орталығы қосымша білім беру оқу бағдарламасын әр түрлі бағыттағы балаларға іске асыру. Оқу жылында үйірменің үш бағыты бойынша жұмыс жасалады: экология-биологиялық, туристік-өлкетанулық, жаратылыстану ғылымы.

Оқу бағдарламалары топ бойынша жүзеге асады. Оның құрылуы балалардың қызығушылықтарна сәйкес негізделеді, ұсынылған бағдарламалар және олардың жағдайларының жүзеге асуы.

Қоршаған ортамен және туған өлкенің экологиялық жағдайларын балалар қосымша білімнің барлық оқу бағдарламасының негізінде табиғат сәйкестілік ұстаным білімдері туралы тірі организммен байланыстыру.

Орталық үйірмелер жұмысындағы эксперименттік және авторлық бағдарламалар қазақ тілі мен орыс тілінде оқытылады.

Облыстық жас-балалар туризмі мен экология орталық – облыстық туризм және өлкетану инструктивтік-әдістемелік кеңес беру орталығы. Ең басты тапсырмасы - дұрыс және қауіпсіз ұйым және туристік жорықтарды ұйымдастыру, оқушылармен саяхат және экскурсия, оқушыларға әдістемелік және тәжірибелік көмек, оқушылармен көлемді туристік іс-шараларды ұйымдастыру: жарыстар, слёттар, олимпиадалар, смотрлар, мектеп мұғалімдеріне туризм және өлкетану әдістемелік көмек құралдарын құру.

Орталық эксперименттік педагогикалық алаң болып табылады, жаңа оқу бағдарламаларын зерттеу және апробираттау, зерттемелерді жүзеге асыру, қосымша білім берудің қазіргі заманауи технологиясы мен әдістемесі.

Әдістемелік орталық ретінде туристік-өлкетану қызметінің қатысушыларын дамуытуға, ұжым инструктивті-әдістемелік материалдарды жинаудан және құрастырудан үлкен жұмыстар атқаруда. Мұнда туристік-өлкетанулық және экология қызметі бойынша қосымша білім беруден авторлық бағдарламалардың апробациясы өтеді, облыстық балалар-жасөспірімдер іс-шарасының ережесі мен жағдайын өңдеу, кейіннен бара-бара дәстүрге айналды.

Туристік-өлкетанудың қызметі-білім берудің маңызды саласы, білім алушы жастардың және балалар отаншылдық және азаматшылдық тәрбиесінің маңызды тәсіл.

Өлкетану – ол тарихи және мәдени тәрбие беру, әр кезеңнің ұрпақтарымен қатынас жасаудың нағыз таным мектебі. Сонымен қатар, бұл мектеп салауатты өмір салты, шыдамдық, қажырлылық, мақсатқа жетудегі өжеттілік, өзін-өзі тану және қоршаған әлемді тану, табиғатпен қарым-қатынас.

Өлкетану қызметінің мақсаты баланың әлеуметтік белсенділігі, қоғамдық жұмысқа, еңбекке, оқуға деген көзқарасын, қоғамдағы тұлғалық бағытты қалыптастыру болып табылады.

Оқушылардың өмірінде жорықтар, саясаттар, өлкетанулық зерттеулер үлкен орын алады. Оған қатысуы балалардың ой өрісін кеңейтеді, олардың еліміздің шаруашылық қызметімен таныстырады, Отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелейді, халқы үшін намысшылдыққа,

өз-өзіне қызмет ету дағдысына дағдыландыру, оларды жүйелік еңбекке үйрету, бастамалыққа және ұстамдылыққа тәрбиелеу.

Орталықтың оқу жұмыс бөлмелері, қажетті жабдықпен жабдықталған, педагогтар мен балалардың тамаша табиғаттың бұрыштарын жасауы, экологиялық мәдениет дағдылары, білім алушылардың қоршаған әлемге құрметпен, махабат сезімімен қарауға тәрбиелеу.

Оқу жүйесінің қатысушылары балалар, педагог қызметкерлер, ата-аналар. Әр бала оқу бағдарламасын, педагогтың қызмет түрін таңдауға құқылы.

Орталықта білім үдерісі білім алушылардың демократия гуманизмдегі жеке қағидаттарының ерекшеліктері мен жас ерекшеліктеріне, өз еріктерімен және вариативтілігімен, оларға қызмет саласын еркін таңдауға мүмкіндік береді, адамгершілік құндылығының басылымдылық негізінде, адамның өмірі мен денсаулығы, тұлғаның еркін дамуы, ақсүйектік білім түрі.

Орталықтағы балалардың қызметі қызығушылықтарына байланысты біржастылар мен әр түрлі жастағыларды біріктіруді толық оқу жылына ұйымдастырылғандай жүзеге асу, сол сияқты шектелген уақыт кезеңіне. Сабақ кестесі ата-аналардың айту тілектері, балалардың жас ерекшеліктері, орныққан санитарлық-гигиеналық нормаларға сәйкес құрылады. Балалардың әр түрлі оқу түрлері: теориялық және тәжірибелік кәсіптері, түздік жолсапар және экспедициялар, дербес зерттеулер, танымдық ойын-сауық бағдарламалар, жарыстар, фестивальтер, экскурсиялар және жорықтар.

Орталықтың қосымша білім беру педагогтары оқытудың жаңашыл тәсілдерін ажыратады, үйірме және клуб тәрбиеленушілеріне дәстүрлі емес әр түрлі әдістегі және типтегі сабақтар өткізеді, әр үйірме өзінің құнды «бетін» жасайды. Ойлап табылған сценарийлер, қатысушылардың бейімділігі мен тапқырлығы, балалардың бос уақытында іс-шараларды өткізу олардың дайындық маңыздылығы мен өзектілігін, олардың білімі мен эрудициясын жоғарлатады.

Орталық өз алдына ашық белсенді қозғалыстағы педагогикалық жүйені ұсынады, тапсырма – жасөспірімдегі әлеуметтік мәндегі позитивті мақсат беру, оның жетістігі мен қызығушылығы бойынша бірлескен қызмет ұжымы.

Әр үйірменің бағдарламасында өсіп келе жатқан жас ұрпақтың денсаулығы мен қауіпсіздігі бақылауда болады. Осы мақсатпен әрдайым техникалық қауіпсіздігі, жолда жүру қауіпсіздік ережесі, өрт қауіпсіздігі бойынша нұсқаулықтар жүргізіледі. Туристік жорықтардың денсаулық сақтау потенциалы жалпы ауру-сырқауды төмендету, жүрек-қан

тамырлары жүйесіне, білім алушылардың жүйкесіне күш түсірмеу жұмыстарын дұрыс ұйымдастырудан көрінеді. Көп жылдық туристік жорықтарға қатысушылар өздерінің мектепте аз зерігіп, жұмыс қабілеттерінің жақсарғандығын айтады.

Туризм – Орталық өткізіп отырған әр түрлі тәрбие жұмыстарына нәтижелі демеу береді. Туристік-өлкетану қызметі өзінің жұмысында көптеген түрлерді және әдістемелерді қосады: теориялық сабақтар, жаттығулар, дайындау және жабдықтау ремонтты, экскурсия, жорықтар, слеттар мен туризм бойынша жарыстар, спорттық хабардар, шаңғы турлары, өлкетану конференцияларына қатысу, олимпиадаларға, викторинаға, зерттеу жұмыстарынның конкурсна. Жас экологтардың-өлкетанушының зерттеу - ғылыми мүддені ұсынады, мектептің жобасының қатары ғылыми жинақтарда жарияланған. Балалардың қатысуы бұл қызметтің әр түрінен өз өздігінен Орталық жұмыс өлшемінің нәтижесі болып табылады.

Батыс Қазақстан облысының жас-балалар туризмі және экологиясының педагог ұжымының көпжылдық жұмысының нәтижесінде туристік-өлкетану қызметінің үдерісіне экологиялық тәрбиеге және білімге жастарды тәрбиелеу.

Жастарды экологиялық сауаттылыққа тәрбиелеу мақсаты, қоғам мен табиғат әрекеттестігінің жағдайат сұрақтарына қабілетті шеше білуі, жыл сайын өз өлкесінің табиғи ландшафтарын жоғары деңгейде қолдауы. Халықаралық жастар туристік-өлкетану экспедициясы «Жайық – Орал», қосымша білім беру және жалпы орта ұйымдарының жас-балалар бірлестігінің қатысуы, туған өлкенің табиғатын зерттеумен айналысатын. Қатысушылар далалық өмір жағдайлары жайында дағдылар білу, зерттеу жұмыстар әдіс-тәсілін және әдістемесін меңгеру, биологияның негізін білу.

Экспедиция барлық Батыс Қазақстан облысының елді мекенің, Орал өзенін, облыстың шағын өзен және көлдерін зерттеумен қамтыды. Алынған материал экологиялық жабдықтау дәптері түрінде рәсімделеді, оған кіретіндер: елді мекен пунктінің экологиялық төлқұжаты, картографиялық материал, зерттеу кезінде табиғаттың жаратылыс жағдайын суреттеу, оның өзгеру себебі, экологиялық болжам, экологиялық жабдықтау жобасын жақсарту.

Балалар-жасөспірімдер туризм орталығы өзінің бір жылдық жұмыс істеуінің нәтижесінде педагогикалық жұмыскерлер үшін туристік-өлкетанудың кадрының біліктілігінің жоғарлату бағдарламасын әзірледі. Мұнда педагог кадрлардың біліктілігін жоғарлату жүйесі тұтастай құрылды, өзіне психология-педагогикалық міндеттерді алып жүруге.

Сабакқа қатынасу, семинарларды өткізу, әдістемелік бірлестік осының барлығы кәсіби білімнің баюына негіздейді, ұсталық, дағдылар педагогтың кәсіби жеке мәдениетінің дамуы.

Педагог, психолог, әдіскердің бірлескен қызметі бойынша ізденісте жинақта және педагогикалық технологияның және оқу кәсіптің жаңа қалыбының қисында енді дәстүрлі болып табылады.

Орталық оқыту ұйымы туристік-өлкетанулық оқыту бойынша жолсапарлық семинар және курстар жасайды (туристік жорықтың нұсқаушылары, туристік-өлкетану және экологиялық қызмет ұйымдастырушылары).

2005 жылы Облыстық балалар-жасөспірімдер туризм және экология орталығы Қазақстан бөлімінің Халықаралық Мәскеу Академиясы балалар-жасөспірімдер туризм және өлкетану ғылыми-әдістемелік орталығымен бірлесіп екі тілде «Тропинка» журналын шығарады, туған өлкені зерттеудегі ұйымның жұмысында үстел кітабі және ізгі ақылшымен, салауатты өмір салтын құру, патриотизмге тәрбиелеу. Оның беттерінде мамандар өзінің педагогикалық олжасымен, тәжірибемен, мәселелерімен бөліседі. Балалар-жасөспірімдер туризм және өлкетану Халықаралық Мәскеу Академиясы облыстық балалар туризм орталығының қызметін «Алтын құбылнама» жүлдесімен бағалады.

Жас зерттеушілер экологиялық жағдайлардың деректерін анықтауда тәжірибелік қызметке ертеректе көшті. Көктемде барлық облыста **«Арал төңірегіндегі жасыл желкен»** акциясы жүргізіледі, жас туристер-экологтар тал-шыбықты және бұталарды тұрғызады, шағынқорықтарды жағады, облыстың шағын өзендеріне экологиялық экспедициялар жасайды, бұлақтарды тазартады.

қосымша білімінің жоғарғы білікті санаты педагогтарының бастауымен, жас туристің және спорт шеберінің командаларының бағдарлауы, мектеп білім алушылары мен үлкендердің арасында жарыстың жүлдегерлері және жеңімпазы болып табылады. Қазақстан Республикасының және облыстық жастар командасының құрамына велотуризм, спорттық бағдарлау және Орталықтың білім алушылары кіреді.

Орталық белсене ортақ орта және қосымша білімнің инновациялық интеграциялық пішіндерін енгізді: туристік-өлкетанудың лагері және мектептер, өлкетанулық олимпиадалары болды.

Соңғы жылдарда Орталық өзінің материалдық базасын күшейтті, қазіргі заманауи ақпараттық техника пайда болды, туристік жабдықтауды иеленеді, білім алушылармен жарыстар, лагерь, жорықтар

өткізу үшін жеткілікті. Орал өзенінің жағалауында Орталық туристік базасы, транспорты, қонақ үйі бар меншікті ғимаратты иеленеді.

Барлық осы табыстар – барлық ұжымның мақсаттылығы мен табысты жұмысының нәтижесі, әр түрлі ұрпақтың Орталықтағы көпжылдық қызметінің жолы.

Батыс Қазақстан облыстық балалар-жасөспірімдер орталығындағы туристік-өлкетанулық жұмысының ұйымдастыру жетістігі болып мына факторлар анықтайды, директорлық корпус және педагогтық ұжым кәсіби және азаматтық позициясы; тәрбие жүйесіндегі ұйымдастыру сұрақтары педагогтар мен кадр жетекшілерімен әдістемелік қызметтің сараланған жұмысы, білім алушылардың отбасылары мен мектеп әрекеттестігінде әр түрлі типтер мен әдістер, демеушілермен мақсаттыбағытталған жұмыстар.

7.5. Қосымша білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие жүйесінің басымдылығы – білім алушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру (Семей қаласы Облыстық балалар биологиялық орталығы)

Экологиялық тәрбие беру процесі бала мен педагогтің шығармашылық ынтымақтастығы арқылы білім алушының өзіне және қоршаған ортаға қатысты жеке дүниетаным көзқарасын қалыптастыруға бағытталған жаңа қарым-қатынас пен құндылықтарды қалыптастырумен ерекшеленеді.

Қоршаған әлемді балалар таниды, барлық тіршілік иесі олардың назарын аударады, жанасушылық табиғатпен қуаныштың және қуаныштың сезімін бас олардың шақыртады. Бұл стихиялық құбылыстық сезімдерінің көрінісі балаларға үнемі үлкендердің қарауын сұрайды, табиғатқа деген балалардың қарым – қатынасын сезінуге және осы сезімді дамытуы керек. Осылай бірлескен ортақ ойлардың болуынан, табиғатты әуесқойының ұйымы туындайды.

Тап мынадай ұйыммен облыстың балалар биологиялық орталығы Шығыс Қазақстан облысы, Семей қаласы болып табылады.

Облыстық балалар биологиялық орталығы өзінің алдына нақты тапсырмаларды қояды:

балалардың маңызды бос уақытының құралымы, оның зейінінің мен дарынның ашылуында;

тұлғаның қалыптасуы, тірі табиғатқа деген алғыр көңілді және оның танымына деген аусарлықты, зерттеушінің екпінділігінің тіркестіретін, терең және жан-жақты тану дерегі, тірі табиғаттың

заңдылықтарын мен тәжірибенің дағдыларын, өмірде алған білімді қолдана білуі.

Егер осыған жалпы білімді қосып жіберсек, көпшіліктің сипаттары, епті ұйымдастырушының, жалпы соңында жас натуралистің ажары.

Ұйымның алдында тұрған тапсырманы жүзеге асыруда, Орталық оқу-әдістемелік кешенінің орны ерекше. Оқу үшін 2,6 га аумақта орналасқан оқу корпусы лабораториялық құрал-жабдықтармен жабдықталған, көлемді іс-шараларды өткізу үшін акт залы бар, жануарлар мен құстардың қысқы жағдайы үшін павильон, оқу теплицасы, оранжерея, экологиялық және метеорологиялық алаңдар, агробөлімшенің, жеміс-жидек бақшалары, сәндік гүлдер, дендрологиялық және зоологиялық бөлімдер бар.

Оқу корпусының ғимаратында негізгі теориялық сабақтар өтеді, оқу-лабораториялық кабинеттері орналасқан, акт залы, әдістемелік кабинет, педагогтар мен білім алушылардың тұрмыстық бөлмелер бар.

Агроучасток ауданы 0,34га фенология және физиология өсімдіктерінің үйірмесіне оқу-материалды базасына 0,34 ауданды агроучасток қажет. Бұл жерде агротехникалық өсіру және күту іс-шараларында қызметкерлер оқу құралы ретінде бақша өсімдіктерін өсіріледі, фенологиялық объектісі бақыланады, тәжірибе қою, сонымен қатар өсімдіктердің құрамындағы дәрумендердің маңыздылығымен танысу. Күзде агроучастоктік барлық өнімдері ұйымның балансына қойылып, зоотехникалық норма мен рационды қоректену негізінде қысқы уақытта жануарларға азық ретінде қолданады.

Жеміс – жидек бақшасының үлгісінде балалар мәдениетті миуалы және жемісті өсімдіктердің алуантүрлілігімен танысты, адамның денсаулығы үшін елеулілігін, агротехникасының өзгешелігімен өңдеу, құрт-құмырсқалардан бұзылған өсіп-өнген өсімдіктерге профилактикалық әрекеттер жасау, гүлдер, жеміс беруі, өсімдіктерді қысқа дайындау, өсімдіктер өміріндегі маусымдық көрінісі.

Сонда да оқу-тәрбие үдеріс қойылымының қажетті элементі сәндік-гүлдер бөлімі болып табылады. Бұл жерде жазғы маусымда сортты үлкен көлемді біржылдық және көпжылдық өсімдіктерді өсіреді.

Дендрология бөлімі – сүректі және бұталы өсімдіктерді ұсынып және аналогиялық оқу мен тәрбие тапсырмаларын орындайды.

Дәрілік шөптің бөлімі өзінің мақсатының - таныстығы өсіп-жетілудің және дәрілік өсімдіктің алуантүрлілігінің өзгешелігімен қояды, оның дәрілік ұрғашылқының және мағынаның адамның және жануарлардың денсаулығы үшін.

Медицина колледжінің фармацевтикалық бөлімінің студенттері іс-тәжірибелерін жыл сайын осы бөлімде өткізеді. Жаздық экологиялық сауықтыру лагерінде демалушылармен балалармен жұмыстар жүргізілді.

Гүлдің оранжереясі тәрбиеленушілерді бөлмелі түс, сияқты адамның тұрғынының атрибутикасының қажетті элементімен таныстырады.

Көбінесе орталықтың зоологиялық үлгілері білім алушылардың қызығушылықтарын арттырады, жер шарының әр жерінде мекен ететін 70 түрлі жануарлар мен құстар көрсетілген, оның 20 түрі Халықаралық және Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген.

Оқу орталығының қызметі Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының талаптарына сай басқа заң шығарушы және нормативтік құқықтықтың актілері негізінде іске асады, кәсіпорынның, қосымша білімнің педагогының шығармашылық оқу бағдарламасының жарғысының есебімен балалардың жас өзгешеліктерінің, оның икемдерінің жаратылыстану-ғылыми топтаманың ғылымының байқауына құрылады.

Кәсіпорынның жарғысында көрсетілген Ұйымның бейінін, сонымен қатар міндеттерін ескере отырып орталықтың қызметінде келесі бағыттар жоспарланады және жүзеге асады:

- үйірме, клубтық және студенттік жұмыс ұйымдары;
- оқу, тематикалық және экскурсиялық шолулар өтуі;
- жалпы білім беретін мектеп білім алушыларына көлемді іс-шара өткізу;

- сырттай экологиялық мектеп қызметінің ұйымы;

- балалардың жазғы сауықтыру ұйымы;

- білім алушыларға экологиялық білім және тәрбие беру қызметінің тәжірибесінде жалпы білім беретін мектептің биология мұғалімдеріне дөңгелек үстел, конференция, семинарлар өткізу;

- оқу-тәрбие жүйесінде мектеп жанындағы ұжымның жұмыс тәжірибесін қолдану;

- барлық бағыттағы қызмет түрлерін әдістемелік қамтамасыз ету;

- экологиялық білімді көлемді ақпараттық тәсіл арқылы насихаттау;

- білім алушылардың ғылыми қоғам ұйымының жұмысы;

- жоғары оқу орны, арнаулы орта білім беру орны студенттерінің курстық және диплом жұмыстарын орындауға ұйымның тәжірибелік жағдай жасауы.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына сәйкес биологиялық орталық тегін (балаларды оқуға алып қайтуын) және оқуға қолжетімділігін қамтамасыз ету, оқу-тәрбие үдерісінің үздіксіздігін, экологиялық оқу және тәрбие бағыттарының оқтаулануын, экологиялық

білімді насихаттау, балалардың қосымша білім алуына барлық жағдайды жасау.

Жыл сайын **57 профильді үйірмеде** (экология, табиғаттың күзеттері, зоология, экология негізі, өсімдік шаруашылығы, қазіргі заманғы биология, орнитология, фенология, гүл өсірушілік және фитодизайн, өсімдіктер мен жануарлар физиологиясы) кіші жастағы балалар табиғаттың көптомдық жылнамаларының алдыңғы беттерін ашады, орта буын оқушылары өсімдіктер және жануарлар әлемінің құпиясын ұғынады, туған өлкенің табиғатын тануға араласу, ал жоғары сынып оқушылары биология бөлімдерінен терең білім алып ғылыми зерттеу жұмыстарымен айналысады.

Орталықтың ұжымының шығармашылық ізденістерінің нәтижесінде педагогикалық тәжірибені жинақтап үшсатылы жүйесінің оқу-тәрбие үдерісіне оқу-тәрбиенің әр түрлі жастағы топ білім алушылары мен жас студенттерді қамтыды.

Оқу және тәрбие кеңістігі 6-17 жастағы балаларды қамтиды.

Мектепке дейінгі және кіші мектеп жастағы балаларға арналған бағдарлама

I саты: «Баланың қоршаған ортамен гармониялық әрекеттестігі»

Қосымша білім беру – білім жүйесіндегі инновациялық сала мемлекет пен қоғамның әлеуметтік тапсырысы болып табылады.

Орталықтың білім мен тәрбие жүйесінің кешенді мақсаты білімнің және тәрбиенің кешенді жүйесінің мақсатымен орталықта экологиялық хабардар тұлғаның құралымы мен төзімді табиғатпен дүниетанымдық қатынасы болып табылады, баланың үйлесімді өз-өзін жүзеге асыру үшін, әлеуметтік шындық аялдамасына бейімделу.

Міндеттері:

балаларда табиғат және табиғат көріністері туралы түсінік қалыптасуына жағдай жасау;

танымдық белсенділіктерін дамыту;

табиғат материалдарымен жұмыс жасауға дағдыландыру;

табиғатқа құрметпен қарауға тәрбиелеу;

әлеуметтік бейімделу;

Орта және жоғары жастағыларға арналған бағдарлама

II саты: «Бала – экологиялық жауапты жеке тұлға»

Міндеттері:

экология бойынша терең және кең көлемде білім алуына жағдай жасау;

танымдық қызығушылықтары мен шығармашылық қабілеттерін дамыту;

рухани бай, жарасымды тұлғаны тәрбиелеу;

Бұл жерде экологиялық білімнің және мәдениеттің негізі қаланады: Фенологиялық бақылау жүргізу ептілігі, тәжірибелі жұмыстың дағдысы, табиғатқа ұқыптылықпен қарау, ғылыми зерттеулерге қызығушылық. Зоологиялық үйірмеден балалар өздерінің білім қоржындарына биология және жануарлар патшалығының экологиялық өкілдері, зообұрыш мекендеушілері тікелей қатынастың сирек мүмкіндік алуы.

Үйірме сабақтары баланың санасы мен ішкі жан дүниесіне жағымды әсер етіп, жеке тұлға ретінде қалыптасуына жақсы әсер етеді. Жас зоологтар өздеріне жануарлар өмірінен көптеген тамаша деректерді табады.

Балалар африкалық шпорц бақаның таралуы мен дамуын туралы тәжірибелер өткізеді, жұмсақ денелі омыртқасыз жәндіктер ампуляры, Пржеваль аттары мен маралдарының маусымдық өзгерулеріне байланысты тәулік бойындағы белсенділіктерін бақылау.

Білім алушылар оңтүстік америкалық ламалар мен европалық ламалардың жаңа жерге бейімделуіне бақылау жүргізуде. Жануарлар әлемінің әртүрлі класстағы биологиялық ерекшеліктерін меңгеру, тәрбиеленушілер жануарлардың жойылып бара жатқан түрлерінің сақталу мен санының қалыпқа келтіру туралы мағлұмат алады. Табиғат зерттеуші жас өспірімдер тәжірибе сабақтарында кішкентай жыртқышды күтуге, «біздің кіші бауырларымызды» жақсы көруге және жануарлар өміріне жауап беретіндерін түсінеді.

Туған өлкенің алуан түрлі қанатты көрінісімен танысып, үйірме тәрбиеленушілері «Орнитология» тәжірибеде құс өсірудің негізін меңгеріп, құстардың өміріне бақылау жүргізуді үйренеді. Жас орнитологтар құстарды бейімдендіру экспериментінде жылы мекенді мекендейтін күміс тектес қырғауылдар қазақстанның қысқы жағдайын өздерінің денсаулықтарына еш зардапсыз қабылдайды. Табиғат зерттеуші жас өспірімдер аққу-кликунының іс-әрекеттері өзгешеліктері, тырна-итжидектерінің климаттық байланыс шарттары, күндізгі азулы құстың иерархиялық қарым-қатынастары туралы мағлұматтармен береді. Фенологиялық бақылаудың нәтижесінде Полковнич арал құстарының ұшып келу мен ұшып кету мерзімі анықталып, орнитофауна (құстардың зерттеу фаунасы) көрініс құрамы тағайындалды.

Үйірмеде павлиндерді, цесаркалардың, қырғауылдардың, тотылардың ажырату тәжірибесі жинақталған.

Жас қала тұрғындарына дәстүрлі акциялар «Құстар күні», «Қыстыгүні құстарды тамақтандыру».

Балалардың арасында үлкен сұраныспен және мәлімділікке ие болған үйірме жұмысы гүлдерді аранжирлеу. Мұнда гүлдердің аранжерлеу өнерін таниды, табиғаттың тірі және өлі тамашалығын көріп оқиды. Қоршаған әлемнің құпиясы мен әдемілігін түсіну арқылы эмоциялық қабылдау балалардың эстетикалық сезімін, экологиялық ойлауын дамытады. Шығармашылық қабілеттілік тәжірибе және жеке жұмыстардың жүргізілуінің нәтижесінде құрылады, табиғатқа экскурсия, гүлдер композициясының көрмесі. Әлем халықтарының көп ғасырлық дәстүрімен танысу, табиғи материалдармен үнемі жұмыс жасау, тірі гүлдер мен кепкентүстілер оқушылардың өнегелі болып қалыптасуына әсер етеді. Жас шеберлердің жұмысы гүлді композицияның көрмелері мен сатылымдары, кеңселерді, конференц-залдарды, мерекелерді және мерейтойларды безендіру қызметін көрсету.

Тікелей ұйым қызметінің сәйкестігі экология және табиғатты қорғау үйірмесінің қызметі болып табылады. Балалар сабақ барысында қоршаған ортаға антропогендік әсердік әсері мен себептері, туған өлкенің табиғи жағдайын меңгереді, сирек кездесетін және жоғалып бара жатқан флоралар мен фауналардың түрлерін сақтау жөнінде мағлұмат алады.

Қоршаған ортаны зерттеу күні, жер күніне арналған «Экология. Балалар. Шығармашылық» мерекелік фестивалдері, экологиялық білім апталығын өткізумен жас экологтардың тәжірибелік жұмыстарын табады.

Орталықтың тәрбиеленушілері қала мектептерінің білім алушыларымен бірігіп қоғамдық экологиялық бірлестіктермен «Біздің балалық аралымыз», «Таза жағалау» акцияларына қатысады.

Оқытудың екінші сатысына сонымен қатар биологияны тереңдетіп оқытатын үйірмелер мен секциялар кіреді. Шамамен 150 білім алушы мектеп биология саласының білімін кеңейтуге мүмкіндік алады, лабораториялық жабдықтар мен материалдармен қалай жұмыс жасау керектігі туралы қосымша дағдылық мен ептілікті үйренеді, арнаулы әдебиеттермен жұмыстар, дербес жұмыс жоспарын құрып жазу және тірі нысалаларды бақылау, алынған нәтижелерді дайындау. Тірі табиғаттың әр түрлі систематикалық группаның биологиялық ерекшеліктерін меңгеріп, өсімдіктер мен жануарлардың микроскопиялық құрылымын, оқушылар өмірдің айқын заңдылықтарын танып, жер бетінде ең бағалы – бұл кез келген тірі ағзаның өмірі, ол жасаушы ғаламшардың органикалық әлемінің құрамдас бөлшегі екендігін, олардың қоршаған ортаға тіршілік әрекетіне тәуелділігін түсінеді.

Секцияға қатысатын білім алушылар мектептегі жаратылыстану бағытындағы пәндерден жақсы бағалар алып, биология пәні бойынша қалалық, облыстық, мектеп олимпиадаларына қатысып, жүлделі орындарға ие болады.

Жоғары сынып оқушыларына және студенттерге арналған бағдарлама

III саты: «Бала, шығармашылық хабардар, дамыған тұлға»

Міндеттері:

Экологиялық мәдениетті құруға, іс жүзінде қолдануға, тәжірибелік және зерттеушілік қызметін құруға жағдай жасау;

Өмірде өз тағдырын өзі шешетін және белсенді азаматты тәрбиелеу.

Оқу білім алушыларға іздену-зерттеу қызметтеріне қатысуға рұқсат береді, табиғат құбылыстарында және жүйесінде болып жатқанды ғылыми көзқараспен түсіндіріп айтуға үйретеді, қоршаған ортаны тануға талпыныстарын қалыптастыру. Бұл жұмыстың маңызды көрінісі – дарынды балаларды анықтау, биология, медицина, экология ғылым салаларына қызықтырып оқыту.

Оқу – тәрбие жүйесінің ажыратылмайтын бөлігі табиғат зоналарына экскурсия және жорықтар жасау, жол жүретін экскурсия, тірі объектілерге фенологиялық бақылау, өсімдіктер мен жануарларға тәжірибе жасау, лабораториялық және тәжірибелік жұмыстар, білім алушылардың зерттеу жұмыстары болып табылады.

Тәрбие жұмысының негізіне әр түрлі жастағы балалар, әлеуметтік жағдайы және білім деңгейінің қалыптасуы, жеке армандары, еркін таңдауы, жеке тұлғаның өз өзін тануға бастама мен алғашқы қадам жасауы.

Тәрбие жүйесі қағидаттарға сүйенеді:

табиғатқа сәйкестілігі – тәрбие адамның табиғатында ешнәрсеге қайшы келмеуі тиіс.

гуманистикалық қағидат – баланың жеке қадірі, оның құқығын сақтау мен педагогпен жұмыс жасауда жағдай жасау.

өлкетанулық қағидат – халықтың дәстүрді ұстану арқылы ұлттық мәдениетін жаңдануы.

патриоттық пен рухани қағидат – табиғатты жақсы көруге дағдыландыру, өзінің елі үшін мақтаныштылыққа, мемлекеттік рәміздерге құрметпен қарауға, тарихты және аға ұрпақты.

Экологиялық лагерь жұмыстарын ұйымдастыру – балалардың мақсатты бағытталған жазғы демалысын ұйымдастыру орталықтың

жұмыстарының бірі. Жазғы кездің өзі баладың психологиясына, ұсынылған іс-шараларды түсінуге жақсы әсер етеді. Экологиялық лагерьде балалар табиғаттың маусымдық көріністеріне фенологиялық бақылау өткізіп, жануарлар мен өсімдіктерге эксперименттер мен тәжірибелер жасап, биология курстары бойынша жаздық тапсырмаларды өздігінен ізеп орындайды. Оларға арнап ауада қозғалғыш ойындарын, табиғат зоналарына экскурсия және жорықтар жасауға, биологиялық және экологиялық викториналар, конкурстар, пікірталастар ұйымдастырылып өткізіледі.

Жыл аралығында Орталықтың тәжірибе жұмысына балалардың жазғы демалысын ұйымдастыру кірді, негізгі бағыты болып «Атамекен» этнопедагогикалық бағдарламасының негізгі қағидасын жүзеге асыру.

Орталық жұмысының басты буыны болып жыл сайын жаз кезеңінде жолға шығу зерттеу экспедициясын ұйымдастыру, балаларға табиғат көрінісімен танысуға жағдай жасалады. Экспедицияға қатысушылар туған өлкенің табиғи биоценозын зерттеп, Табиғат кешені Полковнич аралының экологиялық жағдайына салыстырмалы анализ жасайды.

Орталықтың экологиялық білімі мен тәрбие жүйесінің кешенді құрылымы «Дарынды балалар» бағдарламасын құрып, қосымша білім беру жағдайында білім алушылардың пәндік және экологиялық біліктілігін тереңдету деңгейін алға жылжыту. Дарынды балалармен инструментарлық жұмыс білім алушылардың ғылыми қоғамы болып табылады

Ғылыми-зерттеу қызметі негізгі үш бағыт бойынша жүргізіледі:

1. Орталықтағы тірі объектілерге фенологиялық бақылау қою;
2. Өсімдіктер мен жануарларға эксперименттік – тәжірибе жұмысын жүргізу;
3. Семей қаласының табиғи зоналарын және аймағын, жануарлар мен өсімдіктер экологиясын зерттеу.

Жыл сайын профилді үйірмелердің тәжірибелі жұмыстарынан тақырыпты тандап, ғылыми тақырыптағы ізденістерді талқылайды.

Бір мезгілде тақырыптық зерттеу бойынша жұмыс кезеңінің орындалу күнтізбесі құрастыру, педагогтың оқушымен және оқушының жобамен жеке жұмыс жоспарын толтыру, НОУ отырысында зерттеу кезеңдерінің өту нәтижесін, фенологиялық бақылаудың және тәжірибелік жұмыстың қорытындысын тыңдау. Орталықтың тәрбиеленушілерімен бірқатар ғылыми-зерттеу жобалары жасалды, профилге және деңгейіне сәйкес әділ-қазылардың жоғары бағасына иеленіп, балалар пәндік олимпиадалардың, қалалық, облыстық, республикалық конкурстардың жеңімпаздары және жүлдегерлері.

Маңызды буыны қосымша білім беру жүйесіне мамандар дайындау республикалық оқу мекемелерінде жағдай болмағандықтан, жалпы білім беретін мектеп мұғаліміне жаңа мамандық беріп қосымша білім беру педагогына бейімдеу.

Бұл сала бойынша ұйымда әдістемелік кеңес, әдістемелік бірлестік, шығармашыл топ мынандай мақсатпен құрылды күзіреттілік түйіндісін дамыту бағытында балаларның жеке басының шығармашылық мүмкіндігін қалыптастыру, педагогтың кәсіби күзіреттілігінің өсуі, қосымша білім беру ұйымдарына әдістемелік көмек бері және балалардың тәрбиесі мен экологиялық білімін жетілдіру.

Жаңа формациядағы педагогтың міндетті қалыптасуының инновациялық жағдайдағы жұмыстың дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Бір жылдың ішінде педагогтар тақырыптың мәселелерін қараумен, жеке жоспар құрумен, кешеннің мәселелі бөлігін өздері үшін қойылған тапсырмаларды жүзеге асыру жолдарын анықтауда барлық ұжымға жұмыс жасайды.

Үйірме жұмысының кәсіби жетістіктері мен педагогтардың жеке-кәсіби өсуі туралы мониторинг жасалады, педагогтардың тәжірибесі туралы ақпараттық модулі құрастырылады, педагогтық тәжірибені жинақтауға, жұмыста әр түрлі формалар мен әдістерді қолдануға көмектеседі.

Жыл сайын қаланың жалпы білім беретін мектептеріне көп көлемді іс-шаралар күнтізбесі құрастырылады. Қатысқан мектептің ретингі жүргізіліп, қорытындысы шығарылып, жеңген мектептер мен жеңімпаздарды грамотамен марапаттайды.

«Орманның өзін өсіруге қарағанда, орманның жаратушысы мен қамқоршысын тәрбиелеу әлде қайда маңыздылау» деп айтқан классикпен келіспеуге болмайды. (Л. Леонов). Облыстық балалар биологиялық орталығының педагог ұжымы бұл мәртебелі тапсырманың шешімімен айналысуда, экологиялық тәрбие жұмысын ұйымдастырушы мен жүзеге асырушы, тұлғаның экологиялық күрделірек білім мақсаттарын жүзеге асыру қоғамның тұрақты дамуына алғышарт болады.

Барлығы айтып мақұлдайды экологиялық білім – бұл білім саласындағы әлде қайда бөлек бағыты емес, ал оқу жүйесіндегі кез келген желі, тәрбие беру мен дамыту, оқудың мақсаты мен мағынасындағы жаңа сапасы. Күрделі және жауапты экопедагогиканың тапсырмаларын ұзақ жылдар бойы Орталықтың эколог-педагогтары табысты шешіп келеді.

Орталықтың оқу базасы оқу-тәрбие, тәжірибелік, зерттеушілік және эксперименталды қызметтерді экология саласында жүзеге асыруда, өлкетануды және қоршаған ортаны қорғау, балалардың және

жасөспірімдердің шығармашылық әрекеттестігі мен интеллектуалды дамуы.

Бүгін биологиялық орталық бірқилы ашық аспанда оқу-зерттеу лабораториясын ұсынады, балалар мен жасөспірімдердің эколого-биологиялық білімін қалыптастыруда оқу-тәрбие тапсырмаларын табысты орындауды, сонымен оларды тәжірибелік табиғат қорғау қызметіне қатыстыру.

Шығармашылық ізденістің нәтижесі биоцентр ұжымының және жиналған педагогикалық тәжірибені қолдану оқу жүйесінің үшсатылы оқу-тәрбие үдерісіне енгізу, әр түрлі жастағы оқушылар тобы мен студенттерді қамтиды, балаларды біріктіруде жаңа бейімділіктердің пайда болуы, жоғары сынып оқушыларына биологиялық мектеп ашу, инклюзивті оқыту үшін балалармен сырттай және клубтық түрдегі апробациялық жұмыс.

Эколого-биологиялық қызмет арқылы педагогикалық ұжым кешендік, біртұтас тәсілді баланың тұлғалық дамуына және тәрбиесіне, үлкендер мен балаларға Жер ғаламшарында өмір сүруді жете түсінуге үйрету.

Орталықтың жұмысымен оның ондаған мың тәрбиеленушісінің тағдырымен байланысты, олардың көпшілігі медициналық қызметкер, агрономдар, оқытушылар, биология оқымыстылары және жай жақсы мамандар болды.

7.6. Білім алушылардың ғылыми-зерттеу қызметіндегі құзіреттілік тәсілдер (ҚР БҒМ Ғылым комитетінің «Ұлттық биотехнология орталығының» қатысуымен құрылған «Nextbio» үйірмесі)

«Қазақстан-2050» ұзақ мерзімді стратегиялық ең маңызды артықшылығының бірі болып білім мойындалды, жас ұрпаққа жинақталған білімді берумен бағытталған және білімнің әр саласындағы олардың ғылыми зерттеу позициялық қабілеттерін күшейту.

Қазіргі заманауи еңбек саласының тәжірибесінде әрқашанда бәсекеге қабілетті адам болу үшін оның жаңа технологияны игеру ептілігі мен еңбектің әр түрлі жағдайына тез бейімделу мүмкіндіктеріне байланысты. Сондықтан қазіргі заманауи білімде құзіреттілік тәсілдеме пайда болды.

Білім бағыты білім алушылардың танымдық және жасампаздық даму мүмкіндіктеріне негізделген, бірақ дәстүрлі білім жүйесі мектеп білім алушыларының жекедамуына табысты тұлғалық жетістіктеріне жағдай жасайтын жағдайда емес. Құзырдың көрсеткішінің ықтимал

нұсқасы арқылы «Nextbio» үйірмесінің ғылыми-зерттеу қызметін ұсынамыз.

Биотехнология 21 ғасыр ғылыми–тәжірибелік бағытының басымдылығы. Білім алушылардың биотехнологияға қызығушылықтарын арттыру мақсатында мемлекеттік Республикалық кәсіпорыны «Ұлттық биотехнология орталығының ҚР БЖҒМ ғылыми комитетінің басшысы К.Т.Момыналиевтің қолдауымен Астана қаласындағы «Оқушылар сарайының» базасында мектептен тыс қосымша білім беру мақсатында «NextBio» үйірмесі құрылды.

Балаларға қосымша білім беру әлеуметтік педагогика сияқты өз алдына бір жүйені ұсынады, әр түрлі танымдық қызметтің қалыптасуына негізделген, балалардың коммуникативті дағдыларының дамуы мен балалардың білім саласындағы қызығушылықтарын тәжірибелік қызметін жүзеге асыру.

Оқу бағдарламаларының құрылуына баланың тұлғалық даму бағытында қазіргі заманауи ақпараттық және тәжірибелік икемділік пен дағды қалыптасып, теориялық және тәжірибелік қызметте ерекше белсенділікті жинақтау тәжірибесіне ие болады. Үйірме бағдарламасы күзiреттiлiк тәсiлде жалпы бiлiм беретiн мектепте бiлiм алушылардың ғылыми-зерттеу қызметінде ескереді.

Мақсаты: дарынды балалардың жаратылыстану-ғылыми бағытының тәжірибелік қызметін дамыту үшін қолайлы жағдай жасау, олардың икемділіктерін ояту және дамыту, болашақта олардың биотехнология оқымыстылары болуына, әлеуметтік-ұшқыр, заманауи қоғамда қажет болатындай көмек беру.

Үйірменің міндеттері:

Зерттеуді орындауда алгоритмдерді оқытады, зерттеу жұмысын ұсынуда және жазуды қосқанда;

биология және биотехнология саласында балалардың білімін кеңейту;

биологиялық зерттеулерде заманауи әдістерді оқыту;

білім алушылардың ғылыми-зерттеу жобасында өздігінен жұмыс жасауына әдістемелік және тәжірибелік көмек көрсету.

Жұмыстың түрі: топтық

Жұмыстың әдіс-тәсілдері: теориялық, эмпиризмдік және статистикалық тәсілдерді қолдану.

Теориялық әдістер – зерттеу жұмысын жүргізуде үлкен тәжірибеге ие біліктілігі жоғары мамандар мен биотехнологтардың дәріс оқуы; дәріс оқушылардың ұсынысымен өздігінен қосымша материалдарды игеруі (дәрістер, мақалалар, журналдар және т.б.); білім алушылардың тестілеу әдісімен білімдерін тексеру.

Эмпиризмдік – молекулалық-генетикалық тапсырманы өздігінен орындау (ДНК бөлу, ДНК фрагменттерінің электрофоретикалық есебі, нуклеоттық реттілігін анықтау, кариотиптеу), биотехнологиялық (микроклоналдық көбею, қышқыл сүт сусынның ферментациясы және т.б.); микробиологиялық (бактерияларды микроскопиялық зерттеу, көмірсудің ферментациясы және т.б.); биологиялық (өсімдіктің физиологиялық және анатомиялық өзгешелігінің байқау) тәжірибесі.

Статистикалық – білім алушылар статистикалық өңдеуінің негіздерін түсінеді.

Курстың маңызды тапсырмасы білім алушылардың заманауи биотехнологиялық құрылғылармен өздігінен зерттеу жұмыстарын жасауда тәжірибелік көмек пен қолдау көрсету.

Курс 5 блоктан тұрады:

Енгізу блогы білім алушылардың биотехнология, жұмыстың оқу тәртібімен және заманауи биотехнология әдістерін туралы түсінік қалыптасуына теориялық және тәжірибелік сабақтар өткізу.

Ботаникалық блок өсімдіктердің биосистемасын, физиологиясын, анатомиясын оқу.

Биотехнологиялық блок өсімдіктің селекциясын және заманауи өсімдіктерді өсіру тәсілдерінің бағыттарын оқу.

Микроорганизмдік блок дрожжалар және простейшалар, бактериялармен биотехнологиялық жұмыстар негіздерін зерттеу;

Молекулалық-генетикалық блок генетикалық материалдармен байланысты жұмыстар кіреді (ДНК, ПЦР, секвестрлеу, кариотиптеу).

Балалардың ғылыми-зерттеу қызметі – кез-келген бейімді маманның кәсіби ажарының құралымының қажетті тәсілі. Ғылыми жұмысқа қатысуда қозғаушы күш материалдық және рухани байлықты құру жүйесін қалыптастыруға қатысады.

Ғылыми шығармашылықтың тағы бір қыры – тұлғаның еркін өз ойын білдіруге, жеке бейімділіктерінің және қызығушылықтарының қалыптасуы үшін оларға еркіндік беру.

7.7 Техникалық шығармашылық саласындағы балаларға қосымша білім беру ресурстық орталығы (Ақтөбе қалалық техникалық шығармашылық орталығы. ҚТШО)

1970 жылы Ақтөбелік жас техниктер станциясы қалыптасып, 1990 жылы Қалалық техникалық шығармашылық орталығы деп өзгертілді.

ҚТШО бүгінде – бұл қосымша білім беру ұсынған заманауи талаптарға жауап бере алатын балаларға қосымша білім беретін ұйым.

Жас техниктер орталығы қосымша және жалпы орта білім беруінің шектеу нүктесі болып табылады, техникалық шығармашылық саласында білім алушылардың танымдық уәждемесін дамытуда едәуір мүмкіндіктерін дамыту.

Мақсаты: білім кеңістігін құру, тәрбиеленушілердің тұлғалық өсуін қамтамасыз етеді, ақпараттық қоғам жағдайында қоғамдық және кәсіптік өмірге толықтай және тиімді қатысуға оларды дайындау.

Міндеттері:

Дарынды жастарды анықтап және оларға өздерінің техникалық ойларын жүзеге асыруға мүмкіндік беру;

білім алушылардың кәсіби бағдарлаудың және социализациясының жүйесі арқылы бейәлеуметтік көріністің алдын алуы;

білім алушылардың интеграцияланған жүйесінің кәсіби бағдарлауын жүзеге асыру;

жеке кәсіби жол бағдарын таңдауда көмек көрсету;

ғылыми немесе инженерлік жобалар жұмысына қатыстыру;

білім алушылардың әлеуметтік құзіреттілігін қалыптастыру;

Әлеуметтік құзіреттілік тек кәсіптік таңдауды ғана анықтамайды.

Ол әлеуметтік сауаттылықты болжауға және өзінің мүмкіндіктерін бағалауға, қоршаған ортамен қарым-қатынасқа түсу мүмкіндіктеріне шыдауға, болып жатқан өзгерістерге бейімделуге, икемді болуға. Әлеуметтік құзіреттілік өмірде адамның табысты болып қалыптасуындағы ең басты сапаны білдіреді.

Қазіргі уақытта жасөспірімдердің сабақтан тыс уақыттағы іс-әрекетінің мәселесіне жиі тап болады. Балалар ешқайда бара да, ешнәрсемен айналыса да алмайды. Орталық әр түрлі жастағы топ балалары үшін кең спектрлі қосымша жалпы білім беретін бағдарламасын ұсынады – бұл болашақ мамандыққа бірінші қадам, сонымен қатар өзінің бос уақытын тиімді өткізудің жақсы мүмкіндігі.

ҚТШО балалардың сұранысының есебі бойынша, отбасылардың қажеттіліктері, білім мекемесі, балалар және жасөспірімдер қоғамдық бірлестіктер мен ұйымдары, ауданның әлеуметті-экономикалық дамуы мен ұлттық мәдени дәстүрі өз қызметінің бағдарламасын өздігінен құрастырады. Педагогикалық ұжымның қызметі, білім жүйесін ұйымдастыру, балаларға қосымша білім беру оқу бағдарласында оқу

жоспарымен, сабақ жоспарымен, оқу мерзімінің ұзақтылығымен реттілігін көрсету.

Бүгінгі күні Орталықтың техникалық үйірме қызметі оқу-тәрбие жүйесінің ажырамайтын бөлігі болып табылады. Осы техникалық шығармашылық балаларға өздерінің қабілеттерін анықтауға және күштерін сынайтын жер болып табылады. Техникалық шығармашылық орталық сүйікті жұмысынмен айналысуға мүмкіндік береді.

Орталықтың қызметінің негізгі бағыттары болып:

- 1) техникалық шығармашылық;
- 2) декоративтік-қолданбалы шығармашылық;
- 3) компьютерлік ойын, баланың ойын қызметіндегі түрі сияқты

Білім алушыларға 23-тен астам техникалық үйірме ұсынылған: авиамодельдеу, судомодельдеу, қабырғалық моделизм, ракетомодельдеу, космостық модельдеу, радиотехникалық, радиоспорттық, бастапқы-техникалық модельдеу, информатика үйірмесі, робототехника, трассолық моделизм, картинг, автоконструкторлық, техникалық дизайн, жалпытехникалық, теріден жасалған кәдесый, қағаз-картон модельдеу, моншақты өндеу, тестопластика, квиллинг, техника саласында балалар бастапқы білімді, ұсталықты, дағдыны алады, бұл ары қарай кәсіби өз тағдырын өзі шешуіне қызмет көрсетеді. 106 балалар бірлестігінде 1164 білім алушы білім алып, балалардың жеке ерекшеліктері мен жас ерекшеліктерінің есебімен жинақталған.

Орталықтың білім алушылары әр түрлі деңгейдегі іс-шаралар жетістіктерін барлық шығармашылық үйірмесінде жүзеге асқан білім жүйесінің сапасы мен тиімділігінің көрсеткіші. Балалардың және жасөспірімдердің бос уақытын ұйымдастыруда көңіл бөлінеді – техникалық спорт түрі бойынша жарыс, балалар шығармашылығының көрмелері, шеберлік конкурстар, ғылыми-тәжірибелік конференция, фестиваль, олимпиадалар, мерекелер, демалыс күндердегі клубтар, техникалық шығармашылық бойынша республикалық, облыстық, аудандық іс-шараларға.

Білім алушылармен кәсіптік бейімделу жұмысы өзінің тиімді нәтижесін көрсетеді. Орталықтың бұрыңғы түлектері Қазақстан, ТМД елдерінің оқу мекемелерінде оқып: автоэлектрик, автомеханик, автослесарь, инженер, жүргізуші, техникалық үйірменің педагогы, тілші, дизайнер және т.б. мамандықтар бойынша жұмыс істейді.

Инновациялық қызметін табысты жүзеге асуының маңызды жағдайы ғылыми – әдістемелік қамтамасыз ету болып табылады. Қалыптасқан әдістемелік жұмыстың бағыты педагог кадрларды оқыту, олардың біліктілігі мен кәсіби шеберлігін көтеру; педагог ұжымның инновациялық қызметін, педагогикалық тәжірибелікті анықтап,

жинақтау және баспаға тарату; оқу үдерісін жүзе асыруда әдістемелік дайындық қамтамасыз етіледі: бағдарлама, әдістемелік және дидактикалық материалдар.

«Роботехника» үйірмесі техникалық шығармашылық балалар орталығының жаңа бағытының бірі болып табылады. Балаларға қосымша білім беру жүйесінің «Роботехника» курсы 21 ғасыр технологиясына еніп оқуға мүмкіндік береді, олардың коммуникативті қабілеттері дамытуға әсер етеді, әрекеттік дағдыны жүзеге асырады, өздігінен шешім қабылдауда, техникалық шығармашылық салада олардың шығармашылық потенциалдарын ашу.

ҚТШО қосымша білім берудің ресурстық орталығы болып табылады, республикалық, облыстық, қаладағы қосымша білім беру ұйымы мен жалпы білім беру мектеп арасында әдістемелік жұмысты жүзеге асырады, қосымша білім беру педагогтары, бастауыш білім мұғалімдеріне, технология мұғалімдеріне, біліктілікті жоғарлату курсының тыңдаушыларына шеберлік сыныбын, семинар-практикумдарын өткізеді.

Ұзақ жылдар ішінде Орталық тәжірибелі бай жұмыстарды жинады және республикалық, облыстық, қалалық мектептен тыс және білім беру ұйымдарымен нәтижелі біріккен қызмет жүйесі қалыптасқан. Қаланың 12 мектептің базасында орталықтың функционалдық филиалы бар.

2009-2012 жылдар Орталық «Қаланың ең үздік мектептен тыс мекемесі» және «Қосымша білім беру саласында ең үздік ұйым» болып атанды.

9. Қорытынды

Қазақстан Республикасы заманауи әлеуметтік-экологиялық шарттарында қосымша білім беруге мүмкіндік береді:

баланың құқығын іске асыруға бағытталған жағымды өзгерістерге, балалардың жағдайын жақсарту;

отбасының әлеуметтік-экономикалық қорғалуы;

балалар мен жасөспірімдер арасында бейәлеуметтік сақтандыру тиімділігінің жоғарлауы көрінеді;

салауатты өмір салты қалыптастырылатын болады;

балалардың қосымша білім алуын мемлекеттік кепілдік негізінде тең мүмкіндікте жеткілікті қамтамасыз етілетін болады;

қосымша білім беретін оқу бағдарламалары бойынша оқитын балалардың үлес салмағы артатын болады;

түрлі білім саласында және мемлекет тарапынан қолдау мен көмек көрсетілген шығармашылық әрекетте дарынды балалар саны артатын болады;

қалада және ауылдық жерлерде қосымша білім беру ұйымдарының саны артатын болады;

нормативтік құқықтық қамтамасыз етуде қосымша білім беру жүйесіне дамытудың механизмдерін әзірлеуде бүгінгі күннің заңнамалық базасы құрылатын болады.

**Қазақстан Республикасында қосымша білім беру жүйесін
нормативтік құқықтық қамтамасыз ету**

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамыз.
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы 2007 жылғы 27 шілде № 310-III.
3. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 24 қазандағы № 487 – IV ЗРК қаулысы. – Егемен Қазақстан, 29 қазан 2011 жыл.
4. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 жарлығы).
5. 2009-2011 жылдарға арналған «Мәдени мұра» ұлттық стратегиялық бағдарламасы тұжырымдамасы.
6. «Үштұғырлық тілдер» - қазақ, орыс және ағылшын мәдени жобасы (2007 ж).
7. Қазақстанның ұлттық бірлігі доктринасы «Интеллектуалды ұлт - 2020» ұлттық жобасы.
8. Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасы.
9. Қазақстан Республикасының «Бала құқықтары туралы» Заңы 2002 жылғы 8 тамызда №345.
10. Бала құқықтары туралы конвенция (1989 жылғы 20 қарашадағы Бас Ассамблеяның 44/25 шешімі. 1990 жылғы 2 қыркүйекте күшіне енді)
11. «Стратегия-2030»
12. Республикасының мемлекеттік рәміздері туралы заң (Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 4 маусымдағы N 258 Конституциялық заңы)
13. Білім беру ұйымдарында мерекелік іс-шараларды өткізуде Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерін рәсімде қолдану ережесі.
14. 2011 жылдың 28 қаңтардағы «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!» Елбасы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы
15. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің 2011-2015 жылға арналған стратегиялық жоспар.

16. Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 29 желтоқсандағы №1400 қаулысы)
17. Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Балаларға қосымша білім беру ұйымдар қызметінің үлгі штаттарын бекіту туралы» 2013 жылғы 20 мамырдағы №499 қаулысы.
18. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің 2013 жылғы 5 шілдедегі нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізіліміне № 8565 болып енгізілген «Балаларға арналған қосымша ілім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 14 маусымдағы № 228 бұйрығы.
19. Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын және педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының тізбесін бекіту туралы (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы №77 қаулысы)
20. Қазақстан Республикасының Бюджеттік кодексі. Қазақстан Республикасының Кодексі (2004 жылғы 24 сәуірдегі № 548)
21. Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарындағы 2006-2011 жылдарға арналған кешенді тәрбие бағдарламасы
22. Қазақстан Республикасының үздіксіз білім жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасы (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2009 жылғы 16 қарашадағы № 521 бұйрығы)
23. Мектепке дейінгі тәрбиелеу және оқыту, жалпы орта және қосымша білім беру жүйелерінің педагогика қызметкерлері лауазымдарының біліктілік сипаттамалары (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2002 жылғы 27 тамыздағы № 629 бұйрығы)
24. Білім беру ұйымдары желісінің кепілдік берілген мемлекеттік нормативін бекіту туралы (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 21 желтоқсандағы № 1256 қаулысы)
25. Білім беру ұйымдарын мемлекеттік аттестаттау ережесі (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 24 желтоқсандағы №1270 қаулысы)
26. Оқу-әдістемелік жұмысты ұйымдастыру және жүзеге асыру ережесі (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2007 жылғы 29 қарашадағы №583 бұйрығы)

27. Педагогикалық қызметкерлерді аттестаттау ережесі. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2010 жылғы 22 қаңтардағы №16 бұйрығы.
28. Балаларды сауықтыру ұйымдарының құрылымына, оларды ұстауға және жұмысын ұйымдастыруға санитарлық-эпидемиологиялық талаптар (Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау министрлігінің 2003 жылғы 25 шілдедегі №568 бұйрығы)
29. 2006-2010 жылдарға арналған жазғы каникул кезеңінде балалар мен жасөспірімдердің демалысын, сауықтырылуын және жұмыспен қамтылуын ұйымдастыру туралы (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2006 жылғы 18 мамырдағы №132 қаулысы)
30. Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы (Қазақстан Республикасының Заңы 2004 жылғы 9 шілдедегі №591)